

SAVONIA

ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

YHTEENSOVITTAVA AMMATILLINEN TOIMINTA PERHEKUNTOUTUKSESSA

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma			
Työn tekijä Johanna Tervo			
Työn nimi Yhteensovittava ammatillinen toiminta perhekuntoutuksessa			
Päiväys	26.6.2024	Sivumäärä/Liitteet	51/1
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppanit Humana Avopalvelut Oy			
Tiivistelmä			
<p>Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden monimutkaistuneet ongelmat ja muuttunut toimintaympäristö vaativat yhä enemmän asiantuntemuksen jakamista ja vahvaa yhteistyötä eri ammatillisten toimijoiden välillä. Kuntien ja ammattilaisten veloitteena on toteuttaa yhteensovittavaa ammatillista toimintaa, mutta usein käytännön ohjaus jää vähäiseksi. Yhteensovittamisella, eli integraatiolla viitataan niiden toimenpiteiden kokonaisuuteen, joita palveluntarjoajat toteuttavat yhteisesti lapsen ja perheen palvelukokonaisuudessa.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten yhteensovittavaa ammatillista toimintaa voitaisiin toteuttaa parhaalla mahdollisella tavalla perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa. Tavoitteena oli kehittää yhteensovittavaa ammatillista toimintaa perhekuntoutusyksikössä. Opinnäytetyössä haettiin vastauksia kysymyksiin, mikä on yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilanne perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa ja millaisia kehittymismahdollisuuksia yhteensovittavalle ammatilliselle toiminnalle on olemassa perhekuntoutuksessa. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Humana Avopalvelut Oy.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistyönä ja tutkimuksellinen lähestymistapa oli laadullinen. Työn menetelmällinen osuus koostui ryhmämuotoisesta teemahaastattelusta sekä toiminnallisesta yhteiskehittämisestä. Opinnäytetyön aineiston analyysimenetelmänä oli induktiivinen, eli aineistolähtöinen sisällönanalyysi.</p> <p>Opinnäytetyön tulosten mukaan yhteensovittava ammatillinen toiminta on osin toimivaa perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa, mutta kehitettävää on vielä paljon. Perhekuntoutusyksikössä pyritään välttämään päällekkäisiä ammatillisia toimia, jotka tuhlaavat osapuolten resursseja ja heikentävät palvelun tehokkuutta. Tutkimuksen tulosten mukaan ongelma on kuitenkin puutteellinen tiedon saanti eri toimijoiden välillä, riittämätön ammatillinen yhteistyö sekä toisistaan irrallaan olevat palvelut. Puutteellinen tieto voi johtaa päällekkäisiin ammatillisiin toimiin sekä ristiriitaisiin toimintatapoihin. Lisäksi tiedon puute eri palveluiden sisällöstä sekä kiire haittaavat ammatillista yhteistyötä.</p> <p>Opinnäytetyön tuotoksina syntyi kaksi ehdotusta kehittämistoimiksi, joiden mukaan perhekuntoutusyksikkö lähtee kehittämään yhteensovittavaa ammatillista toimintaansa. Perhekuntoutuksen laaditaan lomakkeisto perheiden tukiverkoston selvittämiseksi, sekä lyhyt esite perhekuntoutukselta parantamaan palvelun sisällön hahmottamista sekä parantamaan yhteistyötä muiden ammatillisten toimijoiden kanssa. Jatkotutkimusta perhekuntoutukselta sekä yhteensovittavasta ammatillisesta toiminnasta tarvitaan vielä. Perhekuntoutuksen palvelusisältöä tulee yhtenäistää sekä moniammatillista yhteistyötä kehittää, jotta perheet saavat tulevaisuudessa apua oikea-aikaisesti ja hallitusti.</p>			
Avainsanat yhteensovittava ammatillinen toiminta, yhteensovittava johtaminen, perhekuntoutus osana perheiden palveluita			

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Programme Master's Degree Programme in Management and Development for Social and Health Care Professionals	
Author Johanna Tervo	
Title of Thesis Coordinated Professional Activities in Family Rehabilitation	
Date 26 June 2024	Pages/Appendices 51/1
Client Organisation /Partners Humana Avopalvelut Oy	
<p>Abstract</p> <p>The increasingly complex problems of social and healthcare clients and the changed operating environment require more expertise sharing and strong collaboration between different professional actors. It is the obligation of wellbeing services counties and professionals to implement coordinated professional activities, but often practical guidance remains minimal. Coordination, or integration, refers to the entirety of measures that service providers jointly carry out in the service package for the child and the family.</p> <p>The purpose of the thesis was to investigate how collaborative professional activities could be developed and implemented in the best possible way in the family rehabilitation unit, Niittykukka. The current state of collaborative professional activities in the family rehabilitation unit and the opportunities for developing collaborative professional activities in family rehabilitation were examined. The commissioner of the thesis was Humana Avopalvelut Oy.</p> <p>The thesis was carried out as a research-based development project with a qualitative research approach. The methodological part of the work consisted of a group-themed interview and functional co-development. The data analysis method of the thesis was inductive, meaning data-driven content analysis.</p> <p>According to the findings of the thesis, collaborative professional activities are partly effective at the family rehabilitation unit, Niittykukka, but there is still much room for improvement. The aim at the family rehabilitation unit is to avoid overlapping professional activities that waste resources and diminish service efficiency. However, the research findings indicate a problem of inadequate information sharing among various stakeholders, insufficient professional collaboration, and disjointed services. Inadequate information sharing can lead to overlapping professional actions and conflicting practices. Additionally, lack of knowledge about the content of different services and time constraints could hinder professional collaboration.</p> <p>As a result of the thesis, two proposals for development actions were created, according to which the family rehabilitation unit will begin to develop its coordinated professional activities. A set of forms will be created for family rehabilitation to investigate the support network of families, as well as a short brochure about family rehabilitation to improve the understanding of the service content and enhance cooperation with other professionals. Further research on family rehabilitation and coordinated professional activities is still needed. The content of family rehabilitation services needs to be standardized and multidisciplinary cooperation developed so that families receive timely and well-managed assistance in the future.</p>	
<p>Keywords</p> <p>collaborative professional action, coordinative leadership, family rehabilitation as part of family services</p>	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	YHTEENSOVITTAVA TOIMINTA JA JOHTAMINEN	8
2.1	Yhteensovittava ammatillinen toiminta	8
2.2	Yhteensovittava johtaminen.....	11
3	PERHEKUNTOUTUS OSANA PERHEIDEN PALVELUITA.....	14
3.1	Perhekuntoutus Suomessa.....	14
3.2	Perhekuntoutuksen järjestäminen	15
3.3	Perheiden tukipalvelut.....	16
3.4	Perhekuntoutuksen haasteet.....	18
3.5	Perhekuntoutus kansainvälisesti.....	20
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE	22
5	TUTKIMUKSELLISEN VAIHEEN TOTEUTTAMINEN.....	23
5.1	Tutkimuksellinen lähestymistapa.....	23
5.2	Tutkimusaineiston hankinta	23
5.3	Tutkimusaineiston analyysi	26
5.4	Tutkimustulokset	29
6	TOIMINNALLISEN KEHITTÄMISEN TOTEUTTAMINEN	33
6.1	Toiminnallinen työpaja kehittämismenetelmänä	33
6.2	Toiminnallisen kehittämisen toteutuksen kuvaus	34
6.3	Toiminnallisen työpajan aineisto ja analyysi	36
6.4	Toiminnallisen kehittämisen tulos ja ehdotukset kehittämistoimiksi	37
7	POHDINTA.....	40
7.1	Johtopäätökset	40
7.2	Tulosten tarkastelu	41
7.3	Oman toiminnan arviointi	42
7.4	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	44
7.5	Tutkimuksen hyödynnettävyys ja jatkokehittämissuhteet.....	45
	LÄHTEET	47
	LIITE 1: TEEMAHAASTATTELUN RUNKO.....	52

KUVALUETTELO

KUVA 1. Moniammatillisen työskentelyn osa-alueet ja niihin vaikuttavat tekijät Bronsteinin (2003) jäsentelyn mukaisesti	10
KUVA 2. Lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhteensovittavan johtamisen malli Perälä ym. (2012, 15) mukaillen.	13
KUVA 3. Lapsen hyvinvoinnin malli Fattore, Mason & Watson (2009) mallia mukaillen.	20
KUVA 4. Työpajan vaiheet (Poussa, Lähdemäki-Pekkinen, Ikäheimo & Dufva 2021, 9–13; Tuominen, Järvi, Lehtonen, Valtanen & Martinsuo 2015, 38) mukaillen.	34
KUVA 5. Ongelman määrittely työpajassa (Tervo 2024a, CC BY-NC).....	35
KUVA 6. Työpajan eri vaiheiden dokumentointi Padlettiin (Tervo 2024b, CC BY-NC).	35

1 JOHDANTO

Sosiaali- ja terveysalan palvelut ovat olleet murrosvaiheessa viimeisten vuosien aikana. Palveluiden kehittymiseen on vaikuttanut merkittävästi globalisaatio, jonka myötä ympäröivä maailma on koko ajan lähempänä, teknologia edistyy ja julkisen sektorin rooli muuttuu. Muutosten myötä myös Suomen on täytynyt järjestellä uudelleen sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatapoja ja kehittää uudenlaisia työmenetelmiä. Työelämä on monimutkaistunut, jolloin yksittäisen henkilön on mahdotonta hallita kaikkea. Muuttunut ympäristö vaatii asiantuntemuksen jakamista ja vahvaa yhteistyötä eri ammatillisten toimijoiden välillä. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019, 15; Sosiaali- ja terveysministeriö 2024.)

Kuntien ja ammattilaisten veloitteena on tehdä moniammatillista yhteistyötä, mutta usein käytännön ohjaus jää vähäiseksi. Viime vuosien aikana lasten ja perheiden tilanteet ovat parantuneet, mutta terveyserot ovat samalla lisääntyneet. Viimeisen vuosikymmenen aikana lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä on kaksinkertaistunut 30 tuhannesta lapsesta ja nuoresta 60 tuhanteen. Lastensuojelun asiakkaita on kaupungeissa enemmän, kuin maaseudulla. Lastensuojelun avohuollon asiakkaaksi tulleiden lasten ja nuorten määrä on lisäksi kasvanut vuosittain. (Heino 2008, 3; Heino 2009, 53; Perälä, Halme & Nykänen 2012, 4–12.)

Yhteensovittamisella, eli integraatiolla viitataan niiden toimenpiteiden kokonaisuuteen, joita palveluntarjoajat toteuttavat yhteisesti lapsen ja perheen palvelukokonaisuudessa. Näillä toimenpiteillä pyritään sopimaan yhteisistä tavoitteista, menettelyistä, palveluista ja vastuista siten, että ne ovat perhelähtöisiä. Yhteensovittavan ammatillisen toiminnan tavoitteena on asiakkaan tilanteen kokonaisuuden huomioiminen. Kun tarvitaan yhteistyötä eri hallinnonalojen ja toimivallan rajojen ylittämiseksi sekä toimintamallien ja asiakasprosessien sopeuttamista, tarvitaan yleensä yhteensovittavaa johtamista. (Isoherranen 2005, 14; Määttä 2016, 68–71; Määttä 2018, 27; Perälä, Halme, Hammar & Nykänen 2011, 21; Rantanen & Soidinsalo 2022, 11.) Yhteensovittava johtaminen tarkoittaa eri hallinnonalojen yhteistä asettumista samoille tavoitteille ja niiden mukaan tehtyjä päätöksiä. Sen päämääränä on muuttaa toimintakulttuuria. (Kostilainen & Nieminen 2018, 35.)

Perhekuntoutusta voidaan järjestää lastensuojelulain (417/2007) 36 § mukaisesti yhtenä lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Perhekuntoutus on suunniteltu auttamaan perheitä, joiden elämä on kriisiytynyt tai elämäntilanne muutoin haastava, ja tarvitsevat näin intensiivistä ja tiivistä tukea. Laitosympäristö erottaa perhekuntoutuksen asiakkaan kotona toteutettavasta perhetyöstä. Perhekuntoutuksessa tarjotaan suunniteltua ja tavoitteellista kuntouttavaa toimintaa, joka kohdistuu koko perheeseen. Tavoitteena on lasten kasvuolosuhteiden turvaaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässään ja perheen omien voimavarojen vahvistaminen. Lastensuojelun asiakkaiden tilanteet ja avuntarpeet vaihtelevat, mutta useimmat lapset ja heidän läheisensä tarvitsevat laaja-alaista apua eri palveluiden ja ammattiryhmien kautta. (Alatalo, Lappi, & Petrelius 2017, 150; Heino 2008, 12, 20–21, 43; Hiitola & Heinonen 2009, 26–27; Humana 2023; Hurtig 2010, 245–248; THL 2023.) Perhekuntoutusta voidaan järjestää laitosperekuntoutuksena tai yksikkömuotoisena. Laitosperekuntoutus on tavallisimmin ympärivuorokautista, kun taas yksikkömuotoinen palvelu järjestetään päiväaikaisena palveluna.

Tämän opinnäytetyön aiheena on yhteensovittava ammatillinen toiminta perhekuntoutuksessa. Tarkoituksena on selvittää, miten yhteensovittavaa ammatillista toimintaa voitaisiin toteuttaa parhaalla mahdollisella tavalla perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa ja millaisia kehittymismahdollisuuksia sille on. Tavoitteena on kehittää yhteensovittavaa ammatillista toimintaa perhekuntoutusyksikössä. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Humana Avopalvelut Oy ja aihe on syntynyt vastaamaan työelämän tarpeeseen. Tutkimus toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistyönä ja tutkimuksellinen lähestymistapa oli laadullinen.

2 YHTEENSOVITTAVA TOIMINTA JA JOHTAMINEN

2.1 Yhteensovittava ammatillinen toiminta

Sosiaali- ja terveysalan palveluiden kehittymisen kannalta merkittäviä tekijöitä ovat muun muassa globalisaatio, joka tuo mukanaan ympäröivän maailman lähenemisen, tieto- ja verkkoyhteiskunnan edistymisen, julkisen sektorin roolin muuttumisen, väestön ikääntymisen, teknologian kehityksen sekä lisääntyvän syrjäytymisen. Suomi on EU-jäsenyyden ja globalisaation myötä siirtynyt pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta eurooppalaiseen informaatioyhteiskuntaan. Tämä muutos vaikuttaa sosiaali- ja terveydenhuoltoon, aiheuttaen työn ja työtapojen uudelleenjärjestelyjä sekä uusien työmenetelmien kehittämistä. Maailma ja työelämä ovat monimutkaistuneet niin paljon, että yksittäisen henkilön on mahdotonta hallita kaikkea ja muuttunut toimintaympäristö vaatii asiantuntemuksen jakamista ja vahvaa yhteistyötä eri toimijoiden kesken. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019, 15; Sosiaali- ja terveysministeriö 2024.)

Tänä päivänä kuntien päättäjille ja eri alojen johtajille tuovat haasteita alati uudistuva lainsäädäntö sekä uudistukset kunta- ja palvelurakenteissa. Rakenteelliset muutokset eivät yksinään auta, vaan tämän lisäksi taitava muutosjohtaminen on tärkeässä roolissa toimintakäytäntöjen arkeen juurruttamisessa. Kunnat ja ammattilaiset veloitetaan tekemään monialaista yhteistyötä, mutta usein käytännön ohjaus toimintojen yhteensovittamiseen jää vähäiseksi. Lasten ja perheiden tilanteet ovat parantuneet viime vuosien aikana, mutta samalla terveyserot ovat lisääntyneet: hyvinvoivien tilanne on parantunut entisestään, mutta huonosti voivien tilanne ei ole kohentunut samalla tavalla. (Perälä, Halme & Nykänen 2012, 4–12.)

Kuntarakenteen muutosten ohella on olennaista kehittää kuntien sekä eri palveluiden välistä yhteistyötä. Kunnallissalan kehittämissäätien raportin mukaan kunnissa strategiset suunnitelmat eivät aina tue yhteistyötä oman kunnan sisällä, eikä yhteistyö kunnan ja eri sidosryhmien välillä välttämättä ilmene avoimena tai tehokkaana. Useiden perheiden kokemuksen mukaan palvelut vaikuttavat hajallaan olevilta. Useat tutkimukset osoittavat, että sosiaali- ja terveydenhuollon heikkoudet tulevat usein ilmi silloin, kun asiakkaan avun ja tuen tarpeet ovat monimuotoisia, sekä hankalasti eriteltävissä. Palvelujärjestelmä nähdään tällöin monimutkaisena ja tuki vaikeasti saavutettavana etenkin heille, joilla yhtäaikaista palvelutarpeita on useita. Palvelujärjestelmän sirpaleisuus ja palvelujen tarjoajien rajoittunut yhteistyö voivat vaikeuttaa palveluihin pääsyä ja altistaa niiden ulkopuolelle jäämiselle. Tällaisia tilanteita syntyy, kun lapset, nuoret ja perheet hyödyntävät samanaikaisesti useita palveluita tai kun palvelun tarjoajat ja kasvu ympäristöt muuttuvat lasten ja nuorten kasvaessa tai perheiden elämäntilanteiden muuttuessa. (Perälä ym. 2012, 14; Sayed & Helminen 2017, 59.)

Yhteensovittamisella, eli integraatiolla viitataan niiden toimenpiteiden kokonaisuuteen, joita palveluntarjoajat toteuttavat yhteisesti lapsen ja perheen palvelukokonaisuudessa. Näillä toimenpiteillä pyritään sopimaan yhteisistä tavoitteista, menettelyistä, palveluista ja vastuista siten, että ne ovat perhelähtöisiä. Palvelujen yhteensovittamista on mahdollista tehdä usealla eri tasolla. Lainsäädännön ja asetusten avulla voidaan ohjata palvelujen yhteensovittamista kansallisella tasolla. Organisaatioissa

taas ratkaisut haetaan tyypillisesti hallinnollisilla yhdistymisillä, asiakastyössä taas keskinäisten sopimusten ja yhteistoiminnan avulla, joissa sovitaan keinot yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. (Perälä, Halme, Hammar & Nykänen 2011, 21.)

Yhteensovittavalla ammatillisella toiminnalla viitataan tässä työssä eri ammattiryhmien väliseen yhteistyöhön. Käsitteellisiä yhteyksiä yhteensovittavalla ammatillisella toiminnalla on monialaisuuteen, moniammatillisuuteen sekä verkostotyöhön. Eri ammattiryhmien välisestä yhteistyöstä on käytössä paljon rinnakkaisia käsitteitä, ja määritelmät ovat usein epätasällisia. Yleisesti ottaen yhteensovittava ammatillinen toiminta voidaan ajatella olevan toimintaa eri hallintojen, tieteenalojen sekä organisaatio-rajien yli, jossa tavoitteena on asiakkaan tilanteen kokonaisuuden huomioiminen. (Isoherranen 2005, 14; Määttä 2018, 27; Rantanen & Soidinsalo 2022, 11.)

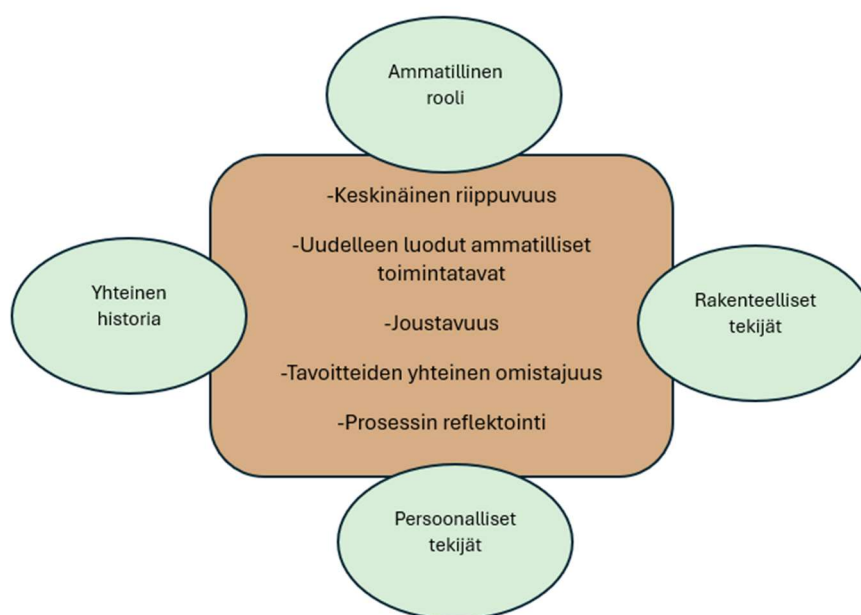
Eri ammattilaisten välisen yhteistyön tärkeydestä on tehty tutkimuksia myös kansainvälisesti. Esimerkiksi Australiassa toteutettu tutkimus (2015) osoitti, että eri toimijoiden välinen yhteistyö lastensuojelun kentällä on avainasemassa onnistuneen palvelun tuottamiseen. Haasteita onnistuneelle yhteistyölle oli noussut tutkimuksen mukaan tiedon jakaminen, luottamus eri tahojen välillä sekä yhteistyön epäjohtamukaisuus. Tutkimus osoitti, että yhteistyö eri ammattilaisten välillä mahdollistaa tiedon yhdistämisen, ja taidot ja arvot eri ammattilaisten välillä mahdollistavat luovien ja kestävien ratkaisujen tekemisen perheille, joiden ongelmat ovat monimutkaisia. Hyvän yhteistyön edellytyksenä on tehokas kommunikointi ja tiedon jakaminen. Moniammatillisen yhteistyön tarve ja kehittäminen on ollut esillä jo vuosikymmenten ajan. Esimerkiksi Rekola (2008) on painottanut teoksessaan Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö, ettei yhteistyö eri tahojen välillä ole aina mutkatonta. Jokainen ammattilainen tarkastelee asiakkaan tilannetta oman erityisosaamisen kautta, jolloin kokonaisuus voi unohtua ja pahimmillaan asiakkaan ääni jää kuulumatta. Toimiva moniammatillinen yhteistyö syntyy, kun kommunikaatio ja vuorovaikutus pysyy avoimena. Myös Amerikassa toteutettu tutkimus (2019) tukee näitä tuloksia. Sen tulosten mukaan toimivan ammatillisen yhteistyön perusta on yhteisten tavoitteiden asettaminen, huolien ja epärointien avoin selvittäminen, riittävän koulutuksen tarjoaminen tiedonpuutteen täydentämiseksi, säännölliset kokoontumiset sekä yleisesti ottaen tunnistaa ne yhteistyötahot, jotka ovat avoimia ammatilliselle yhteistyölle. (Coates 2015, 3–7; Jose & Wetzler 2019, 328–335; Rekola 2008, 16.)

Moniammatillisten ryhmien tehtävät ja jäsenet vaihtelevat riippuen siitä, mihin yhteistyö kohdistuu. Yhteensovittava ammatillinen toiminta voi ilmetä erilaisina yhteistyömuotoina, kuten eri verkostojen yhteistoimintana, viranomaisten välisenä yhteistyönä tai organisaatioiden sisäisen tai ulkoisen yhteistyön muotoina. Jotkin ryhmät muodostuvat spontaanisti tietyille tehtävälle, ja ne toimivat, kunnes kyseinen ongelma on ratkaistu. Esimerkiksi moniammatilliset ryhmät, jotka keskittyvät asiakastyöhön, kuten potilaan hoidon toteuttamiseen tähtäävät ryhmät, voivat toimia yhdessä pitkäkestoisesti. Näissä ryhmissä merkittävässä roolissa ammattilaisten lisäksi ovat myös asiakas tai potilas itse sekä mahdollisesti hänen läheisensä. (Kekoni ym. 2019, 17.)

Teoreettisia malleja on kehitetty yhteensovittavasta ammatillisesta toiminnasta useita. Esimerkiksi Laura Bronstein (2003) on tutkinut laajan kirjallisuuskatsauksen perusteella, millainen yhteensovittava ammatillinen toiminta olisi optimaalisinta sosiaalityön näkökulmasta. Hänen tutkimuksessaan esitellään viisi osa-aluetta, jotka muodostavat perustan yhteensovittavan ammatillisen toiminnan hyödyille,

sekä neljä tekijää, jotka vaikuttavat yhteensovittavaan ammatilliseen toimintaan (kuva 1). Ensimmäinen osa-alue liittyy keskinäiseen riippuvuuteen, mikä tarkoittaa jokaisen ammattilaisen kykyä ymmärtää roolinsa moniammatillisessa ryhmässä. Tämä sisältää myös luottamuksen tarpeen ryhmän jäsenen osaamiseen. Keskinäisen riippuvuuden vallitessa moniammatillisessa ryhmässä on mahdollista kehittää uudelleen ammatillisia käytäntöjä, kuten laajempia toimintamalleja, ohjeistuksia tai palveluja, tuottaen asiakkaalle entistä parempia tuloksia kuin aikaisemmin. Kolmantena osa-alueena on joustavuus, mikä viittaa kykyyn ottaa vastaan uusia rooleja yhteistyössä. Yhteisten tavoitteiden omistajuus on neljäs keskeinen tekijä, jossa ammattilaiset, asiakas ja mahdollisesti tämän perhe jakavat vastuun koko prosessista, aina tavoitteiden asettamisesta niiden saavuttamiseen saakka. Prosessin reflektointi on väline itsearvioinnille, jota moniammatillisen tiimin tulisi käyttää arvioidessaan päättyneitä asiakasprosesseja ja niiden tuloksia sekä oppiessaan niistä tulevaisuuden varalle. (Bronstein 2003, 297–306; Kekoni ym. 2019, 18–20.)

Bronsteinin esille tuomista yhteensovittavaan ammatilliseen toimintaan vaikuttavista tekijöistä ensimmäisenä korostuu selkeä ja myönteinen ammatillinen rooli. Vain henkilö, joka tunnistaa vahvasti oman ammatillisen identiteettinsä, pystyy osallistumaan yhteistyöhön muiden ammattilaisten kanssa ilman epävarmuutta omasta osaamisestaan ja sen merkityksestä tilanteessa. Rakenteelliset elementit, kuten organisaation kulttuuri, johdon näkemys moniammatillisesta työskentelystä ja työskentelyyn liittyvät ajalliset ja paikalliset rajoitukset vaikuttavat olennaisesti siihen, miten yhteensovittava ammatillinen toiminta käytännössä ilmenee. Yksilölliset tekijät, kuten vuorovaikutustavat ja asenteet, jotka osallistuvilla ammattilaisilla on, eivät myöskään ole sivuseikka. Lisäksi ryhmän yhteisellä historialla on vaikutusta siihen, kuinka sujuvasti yhteistyö etenee. Aiemmat onnistumiset yhteistyössä vaikuttavat myönteisesti tulevaan työskentelyyn, kun taas kielteinen ennakoasenne voi vaikuttaa siihen, kuinka avoimesti ryhmän jäsenet sitoutuvat yhteiseen työskentelyyn ja kuinka hyvin toisten näkemyksiä otetaan huomioon. (Bronstein 2003, 297–306; Kekoni ym. 2019, 18–20.)

KUVA 1. Moniammatillisen työskentelyn osa-alueet ja niihin vaikuttavat tekijät Bronsteinin (2003) jäsentelyn mukaisesti

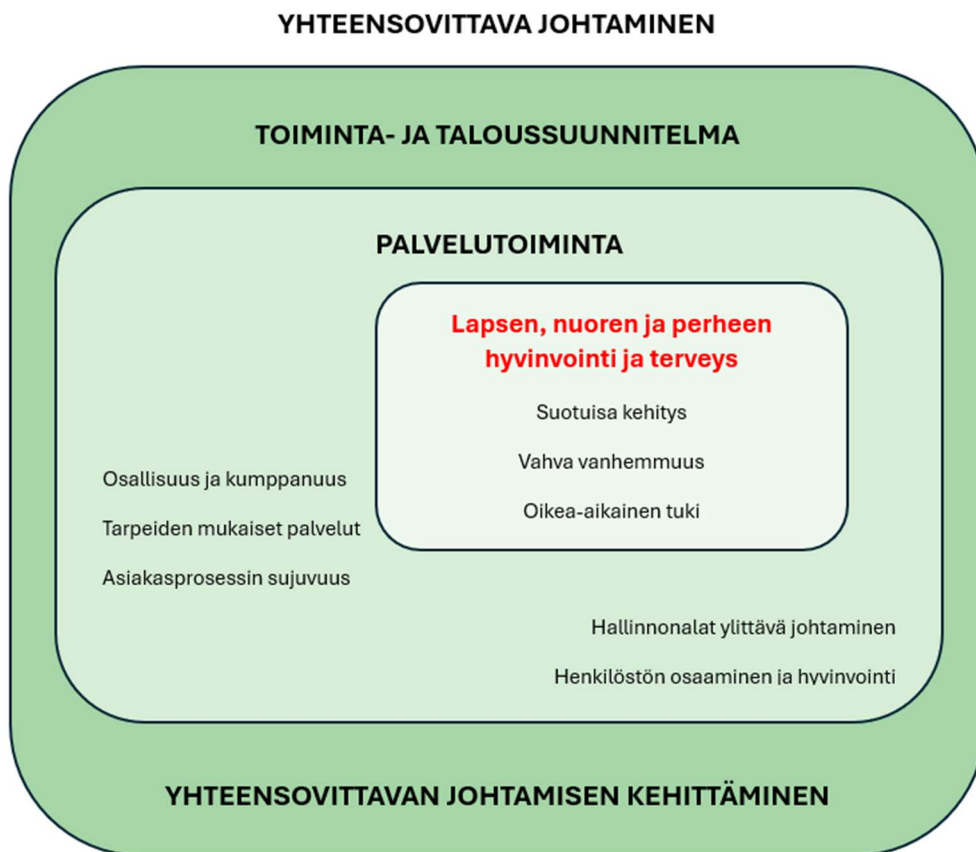
Yhteensovittavan ammatillisen toiminnan tärkeys on huomattu esimerkiksi Oulussa, jossa kaupunki on kehittänyt yhteisövaikuttavuusmallin parantamaan yhteensovittavaa ammatillista toimintaa. Oulussa havahduttiin lastensuojelun ja korjaavien palvelujen tarpeen jatkuvaan kasvuun huolimatta siitä, että ammattilaisia on koulutettu erilaisiin interventioihin, ja lukuisia hankkeita on toteutettu edistämään erityisesti monialaista lapsi- ja perhekeskeistä verkostotyötä. Palvelujärjestelmä on todettu sirpaleiseksi ja usein palvelut toimivat erillään lapsen tai nuoren kehitysympäristöstä, kuten varhaiskasvatuksesta, koulusta, harrastuksista ja kodista. Ajan myötä monimutkaistuneissa tilanteissa on havaittu, että lapsen tai perheen avustamiseksi on tehty useita toimia ja mukana on ollut lukuisia palveluita, mutta erilliset ja erillään perheiden arjesta toimineet palvelut eivät ole olleet riittävän vaikuttavia. Näin ollen palveluita, menetelmiä ja osaamista löytyy, mutta niiden yhteen liittäminen ei toimi. Perinteisiin työtapoihin ja moniammatillisen yhteistyön toteuttamiseen tarvittiin muutosta, joten varhaiskasvatuksen ja koulun toimijoiden sekä sosiaali- ja terveydenhuollon lapsi-, perhe- ja aikuispalveluiden oli muodostettava tiiviimpi, hallintorajat ylittävä yhteistyöverkosto, jolla on yhteinen tavoite ja yhteiset toimintatavat. Käyttöön valikoitui yhteisövaikuttavuuden lähestymistapa, joka on viitekehystenä kansainvälisesti laajalti tutkittu. Tärkeää tässä lähestymistavassa on yhteisesti sovittu tavoite, joka ohjaa jokaisen osallisen toimintaa kaikilla eri organisaatiotasolla. Tämän myötä painopiste on siirtynyt varhaiseen tuentarpeen tunnistamiseen ja ammattilainen, jolla huoli herää, on vastuussa asian puheeksi otosta sekä lähiverkoston yhteistyön käynnistämisestä. Tärkeää on, että kaikki tarpeelliset tahot lähtevät liikkeelle yhdessä ja yhtäaikaaisesti, huolimatta siitä missä avuntarve on huomattu. Keskeistä tässä toimintamallissa on se, että se kattaa koko palvelujärjestelmän ja on kaikille työntekijöille tuttu kentän tasolta ylimpään johtoon saakka. Se ohjaa yhtä lailla varhaiskasvatuksen henkilökuntaa kuin aikuisten mielenterveysvastaanoton lääkäreitä. Työhön tulee läpinäkyvyyttä ja ennakoitavuutta jokaisen tietäessä, mitä seuraavaksi tapahtuu ja kenen toimesta. (Huttu 2021, 18–19.)

2.2 Yhteensovittava johtaminen

Yhteensovittavuus käsitteenä liitetään yleisimmin johtamiseen, joka on tiiviisti yhteydessä myös yhteensovittavaan ammatilliseen toimintaan. Kuten yllä on todettu, sosiaali- ja terveysalan asiakkaat tarvitsevat usein monipuolisia palveluja, joten on tärkeää määritellä tietyt tahot vastaamaan näistä tarpeista. Nämä tahot ovat avainasemassa tiedon ja osaamisen jakamisessa eri organisaatioiden välillä, resurssien tehokkaassa kohdentamisessa ja asiakkaan tarpeiden täyttämässä. Avaintoimijoilla on merkittävä asema päätöksenteossa ja toiminnassa sekä oman hallinnon sisällä että eri hallinnonalojen välillä. Usein heillä on myös viranomaisrooli ja he toimivat linkkinä eri organisaatioiden välillä. Yhteensovittavalla johtamisella voidaan parantaa sosiaalisen kuntoutuksen monialaista yhteistyötä ja selkiyttää esimerkiksi sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden jatkopolkuja. Optimaaliset siirtymät asiakkaille saadaan aikaan parhaiten, kun palveluverkoston johtajilla on yhteinen näkemys asiakkaiden poluista ja etenemisestä. Tällä hetkellä monialaista yhteistyötä toteutetaan pääasiassa työntekijöiden välisillä sopimuksilla. Koska sosiaalisen kuntoutuksen nivelvaiheiden yhteistyö kattaa useita hallinnonaloja, tilanteet voivat kuitenkin vaatia enemmän kuin pelkän sopimisen. Kun tarvitaan yhteistyötä eri hallinnonalojen ja toimivallan rajojen ylittämiseksi sekä toimintamallien ja asiakasprosessien sopeuttamista, tarvitaan yleensä yhteensovittavaa johtamista. (Isoherranen 2005, 14; Määttä 2016, 68–71; Määttä 2018, 27; Rantanen & Soidinsalo 2022, 11.)

Yhteensovittava johtaminen tarkoittaa eri hallinnonalojen yhteistä asettumista samoille tavoitteille ja niiden mukaan tehtyjä päätöksiä (Kostilainen & Nieminen 2018, 35) ja sen päämääränä on muuttaa toimintakulttuuria. Sosiaali- ja terveyspalveluissa yhteensovittava johtaminen keskittyy perus- ja erityistason palveluiden yhteistyöhön. Tavoitteena on hahmottaa kokonaisuus monimutkaisissa asiakas-tilanteissa, yhtenäistää tavoitteet sekä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja lasten ja nuorten suotuisan kehityksen oikea-aikainen tukeminen. Yhteensovittavan johtamisen perusta on asiakaslähtöisessä osallistavassa johtamisessa ja laajassa yhteistyössä eri hallinnonalojen välillä, mukaan lukien julkiset, yksityiset ja kolmannen sektorin toimijat. Sen tavoite on myös ennaltaehkäisevän toiminnan edistäminen, asiakkaiden ja työntekijöiden osallisuuden ja kumppanuuden lisääminen sekä palveluprosessien toimivuuden ja mielekkäiden kokonaisuuksien kehittäminen. (Halme, Perälä & Laaksonen 2010; Kostilainen & Nieminen 2018, 35–36; Perälä ym. 2012, 16, 26, 29.)

Yhteensovittava johtaminen vaatii sitoutumista pitkäjänteiseen kehitykseen lasten, nuorten ja perheiden palveluissa sekä halua tarjota heille sopivia ja helposti saatavilla olevia palveluja (kuva 2). Tämä edellyttää toimintakulttuurin muutosta kohti osallistavaa johtamista, jossa asiakkaat ja työntekijät ovat mukana kehittämisessä ja eri hallinnonalojen välinen yhteistyö on keskeistä. Kestävän kehityksen periaatetta noudattava kehittämisote on avainasemassa, ja sen tueksi tarvitaan pysyviä hallinnonalojen välisten työryhmien muodostamista sekä niiden integrointia osaksi kunnallista päätöksentekoa. Lisäksi työntekijöiden päivittäisen työn osalta on tärkeää hyväksyä oman työn kehittäminen osaksi arkea. Yhteensovittava johtaminen auttaa johtajia kehittämään palveluita, jotka perustuvat asiakkaiden tarpeisiin, esimerkiksi lisäämällä lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta sekä vahvistamalla tarpeellisten, erityisesti edistävien ja ennaltaehkäisevien palvelujen tarjontaa. Lisäksi yhteensovittava johtaminen ohjaa toimintojen tehokkuuden parantamiseen, monialaisen johtamisen edistämiseen hallinnollisten rajojen yli ja henkilöstön osaamisen vahvistamiseen. (Perälä ym. 2012, 15–16, 29.)

KUVA 2. Lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhteensovittavan johtamisen malli Perälä ym. (2012, 15) mukaillen.

Yhteensovittavan johtamisen hyödyt on huomattu muun muassa australialaisessa tutkimuksessa, jossa tutkittiin yhteensovittavaa ammatillista toimintaa lastensuojelun ja muiden palveluiden välillä. Tutkimus osoitti, että selkeä johtajuus viranomaisten välisessä yhteistyössä helpotti yhteistyötä lastensuojelun kanssa. Tutkimuksessa esitettiin "top-down" - lähestymistapa, jossa organisaation ylin johto asettaa odotukset yhteistyölle ja yhteistoiminnalle yhdessä tarvittavan politiikan kehittämisen, rahoituksen, hallinnon ja infrastruktuurin kanssa tukeakseen mallin virallistamista päivittäisessä käytännössä. Puutteellinen soveltuva hallinto- ja hallintorakenne voi aiheuttaa merkittäviä haasteita yhteistyölle. "Top-down" -lähestymistapa antaa organisaation johtajille tarvittavan valtuuden koordinoita virastoja ja palveluita, kehittää yhteistoimintasopimuksia ja tietojen jakamista koskevia sopimuksia sekä varmistaa, että käytännöt on järjestetty tukemaan yhteistyötä ja toimimaan yhden agendan mukaisesti. (Macvean, Humphreys & Healey 2017, 155–156.)

3 PERHEKUNTOUTUS OSANA PERHEIDEN PALVELUITA

3.1 Perhekuntoutus Suomessa

Sana 'kuntoutus' itsessään viittaa näkemykseen tulevaisuudesta, mahdollisuudesta löytää voimavaroja ja ratkaisuja sekä pyrkimyksestä kohti myönteistä muutosta. Kuntoutus kattaa kaiken tavoitteellisen toiminnan sekä niihin liittyvät tukitoimet, joiden tarkoituksena on parantaa yksilöiden toimintakykyä ja osallistumismahdollisuuksia. Kuntoutuspalvelut pitävät sisällään neuvonnan ja ohjauksen, kuntoutustutkimukset, erilaiset terapiamuodot, sopeutumisvalmennuksen, kuntoutuslaitosjaksoja ja apuvälinepalveluita. Kuntoutus on aina suunnitelmallista ja toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä. Kuntoutus yleisesti on käsitteenä ja palveluna hyvin laaja, mutta sen muotoja ohjaa samat pääperiaatteet: kuntoutukseen ohjautuminen perustuu aina ammattilaisen arvioon kuntoutuksen tarpeesta, se perustuu aina yksilölliseen ja tavoitteelliseen suunnitelmaan, se on aina prosessi, joka etenee eri vaiheiden ja menetelmien kautta kohti haluttua muutosta, ja sen ajalle kuuluu aina toimeentuloturva, jolla korvataan mahdolliset ansiomenetykset. Kunnan sosiaalihuollon tehtävänä on henkilön, perheen ja yhteisön sosiaalisen turvallisuuden ja toimintakyvyn edistäminen ja turvaaminen. Sosiaalihuollon erityistehtäviä säätelevät monet lait, esimerkiksi lastensuojelulaki, ja näissä laeissa on säädetty myös sosiaalihuollon kuntoutuksesta. (Hurtig 2010, 239–240; Järvikoski & Härkäpää 2011, 8–10; Paatero, Lehmijoki, Kivekäs & Ståhl 2008, 32–35; Pärnä 2010, 41–46.)

Perhekuntoutuksen juuret eivät ylety kovinkaan kauas, sillä vasta 1990-luvun alussa sitä on alettu kuvaamaan systemaattisemmin. Valtion pyrkiessä uudelleenjärjestämään julkisia palveluja 1990-luvun laman aikana, lastensuojelun laitoshoidon haluttiin kehittää. Kuitenkin havaittiin, että lastensuojelulaitoksia, jotka tarjosivat kaikkein vaativinta hoitoa tarvitseville lapsille, oli liikaa. Lasten pitkäaikainen eristäminen perheistään nähtiin ongelmallisena, jonka seurauksena tarve koko perhettä koskeville palveluille kasvoi. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö oli yksi ensimmäisistä, joka vastasi tähän tarpeeseen tarjoamalla kuntoutusta sekä terveydenhuollollisia että lastensuojelullisia palveluja tarvitseville perheille. Nykyään lastensuojelun perhekuntoutusta järjestetään kuntien, erilaisten järjestöjen ja yksityisten yritysten toimesta. Alun alkaen perhekuntoutus miellettiin lastensuojelutyön ammatillisena toimintana, jonka tavoite oli perheiden elämäntilanteen parantaminen, mutta myöhemmin se laajentui koskemaan myös kehitysvammaisten lasten kuntoutusta. (Hurtig 2010, 239–240; Pärnä 2010, 41–46; Ristilehto 2010, 57–63.)

Perhekuntoutuksesta löytyy varsin vähän perustutkimusta, eikä sille löydy yksiselitteistä määritelmää. Yksilökeskeisenä yhteiskuntapoliittisena toimintana kuntoutuksella on myös oma yhteiskunnallinen historia, mikä on vaikuttanut siihen, että käytäntö on ohjannut perhekuntoutuksen toimintaperiaatteita enemmän kuin määritelmä. Perhekuntoutuksella tarkoitetaan kuitenkin tavoitteellista kuntoutusprosessia, johon osallistuvat erityistä tukea tarvitseva lapsi tai nuori, sekä hänen perheensä. Samalla se tarjoaa tukea perheelle, edistäen lapsen hyvää kasvua ja kehitystä yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. Perhekuntoutus on aina vahva interventio, eli väliintulo perheiden elämässä. Perhekuntoutuksen sisällössä ja toimintatavoissa on eroja eri palveluntuottajien välillä. Se voi olla joko laitos- tai avopainotteista ja sisältää erilaisia aktiviteetteja kuten yksilö- ja ryhmätoimintaa sekä keskusteluja. Tavoitteena on yleisesti parantaa perheen toimintakykyä ja lisätä osallistumismahdollisuuksia, sekä

mahdollistaa lapselle turvallinen kasvuympäristö ja hyvä lapsuus. Kuntoutuksen tarve voi johtua erilaisista vanhemmuuteen tai lapsen arkeen liittyvistä tekijöistä, jotka vaarantavat lapsen turvallisuuden ja kehityksen. Vaikka perhekuntoutuksen kohde on koko perhe, lähtökohtana on aina lapsen etu ja suojeleminen. (Hurtig 2010, 240–241; Linnakangas ym. 2013, 202; Miller & Törrönen 2010, 70; Pärnä 2010, 41–48.)

3.2 Perhekuntoutuksen järjestäminen

Perhekuntoutusta voidaan järjestää lastensuojelulain (417/2007) 36 § mukaisesti yhtenä lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Perhekuntoutus on suunniteltu auttamaan perheitä, joiden elämä on kriisiytynyt tai elämäntilanne muutoin haastava, ja tarvitsevat näin intensiivistä ja tiivistä tukea. Laitosympäristö erottaa perhekuntoutuksen asiakkaan kotona toteutettavasta perhetyöstä. Perhekuntoutuksessa tarjotaan suunniteltua ja tavoitteellista kuntouttavaa toimintaa, joka kohdistuu koko perheeseen. Tavoitteena on lasten kasvuolosuhteiden turvaaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässään ja perheen omien voimavarojen vahvistaminen. Perheen yhteisen vuorovaikutuksen edistäminen erilaisia toiminnallisia menetelmiä hyödyntäen, päivittäisten taitojen harjoittelu ja säännöllisen päivärytmin vakiinnuttaminen muodostavat perheen laaja-alaisen kuntoutuksen keskeisen perustan. Keskeinen haaste perhekuntoutuksessa on siirtää kuntoutuksen aikana opittuja asioita perheen arkeen ja elämään kuntoutuksen ulkopuolella. Perheen elämä kuntoutuksen aikana poikkeaa normaalista, mikä lisää haastavuutta. Tärkeää on tunnistaa ja käsitellä perheen arjen haasteita kuntoutuksen aikana, kokeilla uusia taitoja perheen omassa ympäristössä ja pyrkiä tekemään saavutetuista tuloksista pysyviä. Lapsen osallisuus on keskeinen näkökulma, ja hänen oikeutensa tuoda esiin omia mielipiteitään ja ymmärtää perheen tilanne tulisi muistaa aina ottaa huomioon. (Humana 2023; Hurtig 2010, 245–248; THL 2023.)

Kuntoutus on aina luonteeltaan tavoitteellista, jonka tarkoituksena on parantaa yksilön toimintakykyä ja lisätä hänen mahdollisuuksiaan osallistua eri toimintoihin. Lastensuojelullinen kuntoutus on harkinnanvaraista ja perustuu lapsen asiakassuunnitelmaan, jossa määritellään tarvittava tuki, asetetaan tavoitteet ja suunnitellaan konkreettiset tukitoimet. Perhekuntoutusta voidaan tarjota erilaisina kuntoutuksina: lastensuojelullisena, vaikeavammaiselle lapselle sekä lasten psykiatrisena kuntoutuksena. Perhekuntoutus voidaan toteuttaa avohuollon viimeisenä vaiheena, jolloin kuntoutusjakso toimii ikään kuin tarkistuksena tai mahdollisuuksien arvioinnin vaiheena ennen lopullista päätöstä. Kuntoutus voi myös liittyä huolelliseen valmisteluun huostaanoton yhteydessä, tavoitteena varmistaa onnistunut sijoitusprosessi. Lain mukaan ei ole kuitenkaan mitään estettä käyttää perhekuntoutusta myös varhaisemmassa vaiheessa, kun perheen tilanne ei ole vielä kriisiytynyt pahasti. (Araneva 2016, 263; Hurtig 2010, 240; Pärnä 2010, 42–47.)

Lastensuojelun asiakkaiden tilanteet ja avuntarpeet vaihtelevat, mutta useimmat lapset ja heidän läheisensä tarvitsevat laaja-alaista apua eri palveluiden ja ammattiryhmien kautta. Lastensuojelun perhetyö ja erityisesti perhekuntoutus ovat keinoja vastata asiakkaiden, niin lasten kuin heidän perheidensäkin, laajoihin tuen tarpeisiin. Yleensä perhekuntoutuksen aloittavat perheet tulevat hyvin vaikeista elämäntilanteista, joissa ilmenee vakavia haasteita perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa ja käyttäytymisessä. Lapsen hoito ja tarpeisiin vastaaminen ovat merkittävästi puutteellisia ja avohuollon tukitoimet eivät riitä turvaamaan lapsen hyvinvointia. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle uhkaa

olla seuraava vaihtoehto, kun muut keinot eivät enää riitä turvaamaan lapsen terveyttä. Lastensuojelussa ja lapsiperheiden palveluissa on tavoiteltu 2000-luvulla huostaanottojen tarpeen vähenemistä, mutta selkeää laaja-alaista strategiaa tähän tavoitteeseen ei ole vielä onnistuttu luomaan. Uudessa sosiaalihuoltolaissa keskitytään perheille suunnattuun tukeen huostaanottojen tarpeen vähentämiseksi, erityisesti tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus nähdään vaihtoehtoisina toimenpiteinä lasten sijoituksille. Nämä palvelut tarjoavat tukea perheille, joissa ilmenee vaikeita ongelmia kuten päihdeidenkäyttöä, mielenterveysongelmia tai lähisuhde- ja perheväkivaltaa, jotka vaikeuttavat vanhempien kykyä hoitaa ja kasvattaa lapsiaan. (Alatalo, Lappi, & Petrelius 2017, 150; Heino 2008, 12, 20–21, 43; Hiitola & Heinonen 2009, 26–27; Ward, Brown & Hyde-Dryden 2014, 14–15.)

Tänä päivänä hoitoonohjauksessa nousee usein esille psyykkisesti oireilevat lapset ja nimenomaan poikien osuus lapsista. Tähän syytä voi olla se, että poikien oireilu näkyy yleensä avoimempana uhmakkuutena ja aggressiivisuutena, kuin tyttöjen. Nämä tekijät muiden kuormittavuutta aiheuttavien tekijöiden kanssa saavat yleensä vanhemmat hakemaan apua tilanteeseensa. (Abikoff, Hechtman & Klein 2004; Eyberg, Nelson & Boggs 2008; Frick & Nigg 2012; Hudziak, Achenbach, Althoff & Pine 2007; Santalahti, Sourander & Piha 2009). Tyttöjen oireilu voi usein jäädä huomaamatta, sillä tavallisin oireilu kehityksellisissä vaikeuksissa on passiivisempaa (Hudziak ym. 2007; Martel, von Eye & Nigg 2010; Waris, Kulomäki & Tani 2011). Tutkimusten mukaan lapsuusiässä alkaneella psyykkisellä oireilulla, oli kyseessä sitten tyttö tai poika, on vahva yhteys oireikuvan pysyvyyteen. Alakouluikäisen lapsen alkava psyykinen oireilu muodostaa merkittävän riskin, sillä se ennustaa suuria vaikeuksia elämänhallinnassa tärkeissä tulevilla kehitysvaiheissa, kuten varhaisnuoruudessa. Yksi keskeisimmistä haasteista palvelujärjestelmässä on se, että psyykkisesti oireilevat lapset ja heidän perheensä jäävät usein ulkopuolelle hoito- ja kuntoutusjärjestelmästä. (Barker, Oliver & Maughan 2010; Moffitt, Arseneault & Belsky 2011; Santalahti ym. 2009; Suvisaari & Manninen 2009; Vuori, Tuulio-Henriksson, Sandelin, Nissinen & Autti-Rämö 2016, 13.)

3.3 Perheiden tukipalvelut

Useimmat suomalaiset lapsiperheet voivat hyvin: noin yhdeksän kymmenestä vauvojen ja pienten lasten vanhemmista on tyytyväisiä elämäänsä ja vanhemmuuteen, ja perheen arki sujuu hyvin tai melko hyvin. Tämä selviää Katja Ilmarisen, Maaret Vuorenmaan, Sakari Karvosen ja Johanna Lammi-Taskulan tekemästä tutkimuksesta ”Tyydyttymätön palvelutarve lapsiperheitä tukevissa sosiaalipalveluissa”. Lapsetkin ovat keskimäärin tyytyväisiä elämäänsä, ja heidän terveytensä on hyvä, kun vertaillaan kansainvälisesti. Tästä huolimatta hyvinvointi ei jakaudu perheiden kesken tasaisesti. Osa perheistä voi toisia huonommin, ja osalle kasaantuu vajetta hyvinvointiin. Perheen rakenteesta on löydetty yhteys vanhempien hyvinvointiin ja erityisesti sillä näyttäisi olevan merkitystä, montako aikuista perheessä asuu. Tutkimuksessa selvisi, että suurin osa pienten lasten vanhemmista kantaa huolta lasten kasvusta ja kehityksestä, vanhemmuudesta ja parisuhteesta, tai perheen arkeen liittyvistä asioista. Kuitenkin vain viidennes perheistä tarvitsee palveluita tuekseen. Pienten lasten vanhemmat kokevat saaneensa enemmän tukea ja apua perhe- ja lähipiiristä, kuin palveluista. (Ilmarinen, Vuorenmaa, Karvonen & Lammi-Taskula 2023, 39.)

Suomessa tavoitteena on tarjota lapsiperheille tukipalveluita varhaisessa vaiheessa, ennen kuin ongelmat ehtivät pahentua. Tämä periaate on huomioitu myös sosiaalihuoltolain uudistuksessa, jossa

yleisiä palveluita vahvistettiin suhteessa korjaaviin toimenpiteisiin. Tärkeimpiä matalan kynnyksen sosiaalipalveluita ovat sosiaalihuollon perhetyö ja kotipalvelu. Näitä palveluita on mahdollista saada varhaisentuen palveluina, jolloin lastensuojelun asiakkuutta ei tarvita. Mikäli varhaisentuen palvelut eivät riitä ja lapsi tarvitsee lastensuojelua, voivat perheet saada myös lastensuojelulain mukaista perhetyötä ja perhekuntoutusta. (Ilmarinen ym. 2023, 39.)

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat tarvitsevat usein samanaikaisesti monenlaisia tukitoimia. Termi "monipalveluasiakkaat" tai "paljon palveluita käyttävät asiakkaat" viittaa niihin asiakkaisiin, jotka hyödyntävät samanaikaisesti tai peräkkäin useita etuisuuksia ja palveluita. Arvioidaan, että nämä asiakkaat käyttävät 80–90 % kaikista hyvinvointipalveluiden resursseista. Monipalveluasiakkaat eivät aina näyttäyty selkeästi käytettyjen resurssien perusteella, koska heidän hyödyntämänsä monet, peräkkäiset tai erilliset palvelut eivät aina muodosta tunnistettavaa kokonaisuutta. Monipalveluasiakkaiden ongelmat ovat usein moninaisia, mikä tekee vaikeaksi määrittää, mikä taho vastaa heidän asioistaan ja miten heihin tulisi parhaiten vaikuttaa. (Määttä 2018, 27.)

Perhekuntoutuksen asiakkailla on tyypillisesti useita tukitoimia ympärillään ja erilaisia palveluita samanaikaisesti. Viimeisten vuosien aikana perheiden maailma on muuttunut: perherakenteet ovat monimuotoistuneet, työelämä on kokenut muutoksia, jotka heijastuvat myös perhe-elämään, lasten- ja nuorten vapaa-aika on muuttunut sosiaalisen median ja teknologian kehityksen myötä. Koulupudokkaiden määrä on ollut kasvussa, joka näkyy lasten ja nuorten syrjäytymisenä. Lisäksi useat perheet kokevat arjen haastavana, ja ongelmia on samanaikaisesti useita. Suurin osa lapsista ja nuorista ovat varhaiskasvatuksen, koululaitoksen, ammatillisen koulutuksen tai lukion piirissä, ja siksi niihin on viime vuosien aikana pyritty lisäämään varhaista tukea sekä erityispalveluita. (Perälä ym. 2012, 12–13.)

Sosiaalihuolto ja lastensuojelu huomioi aina ensisijaisesti lapsen edun perheen tukitoimia suunniteltaessa. Sosiaalipalveluiden kautta saatava tuki voi olla joko tilapäinen, jatkuva ja toistuva, tai vastaavasti pysyvä ja pitkäaikainen. Yleisimmin sosiaalihuollon kautta saatava tuki perheille on sosiaalityötä sekä sosiaaliohjausta, kotipalvelua sekä perhetyötä ja perhekuntoutusta. Lisäksi perheen tarpeen mukaan tukitoimia voi olla esimerkiksi erilaiset terapiamuodot. (Duodecim 2023.)

Lasten ja perheiden ohjautuminen erityispalveluihin on nykykäytännöissä varsin sattumanvaraista. Usein keskitytään näkyvimpiin ongelmiin, jättäen huomiotta kokonaisvaltaisen arvioinnin ja muiden toimijoiden mahdollisen tarpeen. Tämä voi johtaa siihen, että lasta ja perhettä ei kuntouteta kokonaisvaltaisesti, vaan keskitytään erilaisiin hoitotarpeisiin. Lastensuojelussa tämä on johtanut tilanteeseen, jossa ammattilaiset kokevat taitojensa ja tietojensa puutteen vastata laajempiin tarpeisiin. Tämä taas vaikeuttaa pitkäkestoisten tulosten saavuttamista lapsen arjessa, vaikka tukea olisi tarjottu intensiivisesti ja taitavasti. Erikoissairaanhoidossa on havaittu palveluohjauksen puutteita, mikä on johtanut siihen, että esimerkiksi lasten- ja nuorisopsykiatria on joutunut ottamaan vastuun perheen laajemmasta tukemisesta. Tämä on saattanut tapahtua tilanteissa, joissa hoitavalla taholla ei ole ollut tarvittavaa osaamista. Hoitosuunnitelmien painopiste on saattanut siirtyä perheen kokonaisvaltaisen tilanteen tukemiseen hoitamisen sijaan, mikä ei aina ole hyödyttänyt lasta ja perhettä. Erityisen haastavia ovat tilanteet, joissa usealla perheen lapsella on merkittävä tuentarve ja eri hoitotahot toimivat ilman yhteistä koordinaatiota. Tämä ongelmallinen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun perheen lapset hoidetaan samanaikaisesti sekä lasten- että nuorisopsykiatrisessa erikoissairaanhoidossa. Hyvä

yhteistyö lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon välillä on välttämätöntä, kun kyseessä ovat perheet, joissa esiintyy vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmia, perheväkivaltaa tai vakavia erimielisyyksiä eron yhteydessä. Myös perheen muiden lasten psyykkiset ja päihdeongelmat tai pitkäaikais-sairaudet vaativat huomiota. Tarvitaan entistä parempaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä, sillä näiden riskitekijöiden hallinta on ratkaisevaa lapsen asianmukaisessa auttamisessa ja hoidossa. Joskus ainoastaan näiden kasvuympäristön riskien käsitteleminen voi auttaa myös erityistä tukea ja hoitoa tarvitsevaa lasta riittävästi. (Alatalo ym. 2017, 161–162.)

Kuopion yliopiston dosentti Arja Häggman-Laitila ja professori Anna-Maija Pietilä ovat kertoneet Sosiiaalilääketieteellisen aikakauslehden kansallisiin ja kansainvälisiin tutkimuksiin pohjautuvassa katsauksessaan (2007), että yleisimmin perheiden tarvitsemat tukimuodot ovat sellaisia, joille ei löydy palvelujärjestelmästä selkeää kohdetta. Lasten fyysisten sairauksien hoitoon on helpompi päästä kuin vanhemmuuden tai sosiaalisen verkoston tukemiseen. Organisaatiot tai resurssit, jotka tarjoavat tukea koko perheelle, ovat harvinaisia. Yleensä tuki kohdistuu pääasiassa yhteen perheenjäseneseen. Usein oletetaan, että ongelmien on oltava erittäin vaikeita, ennen kuin niistä voi avoimesti keskustella tai ennen kuin apua voidaan hakea. Palvelut painottuvat enemmän korjaaviin toimenpiteisiin ja esimerkiksi perheissä, joissa vanhemmalla on mielenterveysongelmia, ennaltaehkäisevää tai varhaista tukea muille perheenjäsenille on harvoin saatavilla. Tutkimukset ovat osoittaneet, että perheet kohtaavat tukitarpeita, joihin neuvolapalvelut eivät kykene täysin vastaamaan, mutta jotka eivät vielä kuulu lastensuojelun piiriin. Nämä kysymykset liittyvät moniin eri osa-alueisiin, kuten vanhemmuuteen, lastenhoitoon, kasvatukseen, parisuhteen ja sosiaalisen tuen tarpeisiin, ja ne ulottuvat vanhempien ja lasten terveyteen, työelämään ja opiskeluun, taloudelliseen tilanteeseen, asumiseen, perherakennetta koskeviin kriiseihin sekä lapsen huoltajuuteen ja tapaamisiin. Terveystoimijain arvion mukaan noin joka kymmenes perhe tarvitsee lisätukea. (Häggman-Laitila & Pietilä 2007, 55.)

Tutkimusten mukaan kolmella neljästä perhekuntoutuksen asiakasperheen lapsesta on ADHD-diagnoosi tai ADHD-diagnoosi yhdessä käytösoireilun kanssa. Lisäksi on huomattu, että lapsilla, joilla on ADHD-diagnoosi, on muita diagnoosiryhmiä todennäköisemmin lääkehoito. Perhekuntoutuksen asiakasperheet ovat voineet saada aiempaa hoitoa erikoissairaanhoidon osastohoidossa tai lastensuojelun perhetyön kautta, ja havaintojen mukaan perhekuntoutuksen asiakasperheiden lasten oireiden haittaasteessa on suurta vaihtelevuutta. Näin ollen perhekuntoutuksen asiakasperheiden tukiverkostot voivat vaihdella suuresti. (Abikoff ym. 2004; Heinrichs, Kliem & Hahlweg 2014; Menting, Orobio de Castro & Maathys 2013; Schoemaker, Bunte & Wiebe 2012; Santalahti ym. 2009; Suvisaari ym. 2009; Tarver, Daley & Sayal 2014; Vuori ym. 2016, 41.)

3.4 Perhekuntoutuksen haasteet

Perhekuntoutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen on käytetty varsin vähän tutkimustietoa. Toimintatapoja kehitetään ja testataan hajautetusti, mutta systemaattista ja koordinoitua lähestymistapaa, joka perustuu tutkittuun tietoon ja käytännön kokemukseen lastensuojelun perhekuntoutuksen kehittämisessä, on ollut vähän. Yleisempää on ollut palvelujen kehittäminen ja suunnittelu ammattilaisten omien kokemusten perusteella. Uusia työtapoja kehitettäessä usein otetaan mallia muiden kuntien vastaavista palveluista. Perhekuntoutuksen uudistamista tarvitaan selkiyttämään palvelun sisältöä ja työskentelytapoja: tällä hetkellä olemassa olevat palvelut ovat sisällöllisesti toisistaan vaihtelevia ja

useat suomalaiset tutkijat pitävät perhekuntoutuksen tavoitteita ja menetelmiä epäselvinä. Myöskään kansainvälistä tutkimusta perhekuntoutuksesta ei juurikaan löydy. Tutkimukset ovat kohdistuneet enemmän kevyempiin perheinterventioihin, kuin laitossympäristössä tapahtuvaan koko perheen kuntouttamiseen. (Alatalo ym. 2017, 150–151.)

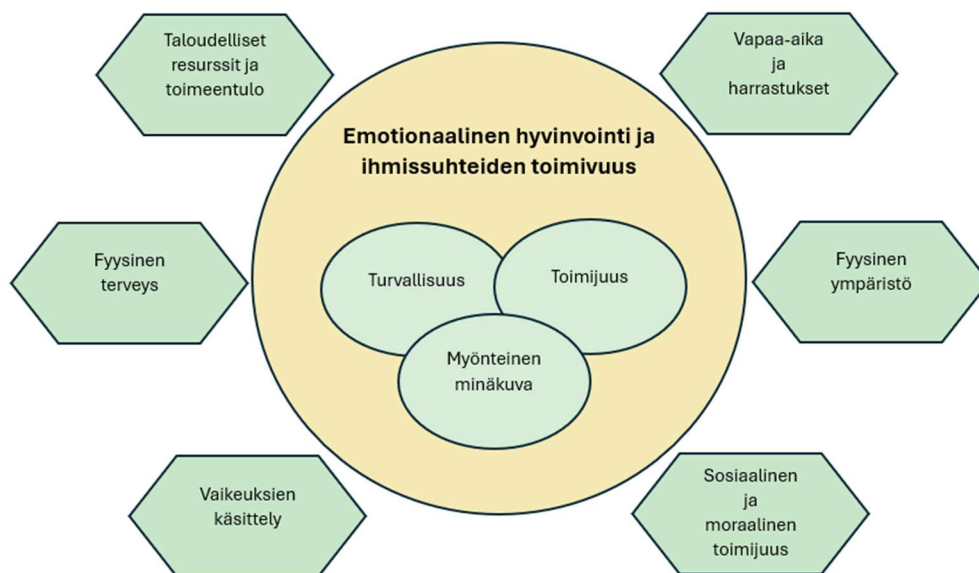
Alatalo, Lappi ja Petrelius (2017) esittävät raportissaan ”Lapsikeskeinen suojeleminen ja perheen toimijuiden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa” perhetyön monitoimijaisen mallin, jossa perhekuntoutuksen tarjoajat ovat yksi monista tahoista, jotka ovat mukana lapsen ja koko perheen kokonaisvaltaisessa, yhdessä suunnitellussa tukemisessa. Muita tarvittavia toimijoita ovat lapsen ja perheen tarpeiden mukaan valitut tahot, joiden välillä tarvitaan laajaa yhteistyötä ja tiedon jakamista. Sosiaalihuollon ja lastensuojelun palveluiden kehittämisessä tulisi vahvistaa monitoimijaisia työskentelyrakenteita, joiden avulla eri toimijoiden osaaminen ja tuki kootaan lapsen ja perheen ympärille, eikä niin, että hoito ja palvelut integroidaan esimerkiksi perhekuntoutusyksikköön. (Alatalo ym. 2017, 152.)

Raportin mukaan perhekuntoutuksen laintulkinnossa ja niistä johdetuissa käytännöissä on lisäksi paljon epäyhteneväisyyksiä. Lastensuojelulain 36 § soveltamiselle ei ole laadittu suosituksia perhekuntoutuksen osalta, joka on osaltaan johtanut lainsäädännössä käytettyjen käsitteiden monitulkintaisuuteen. Lisäksi raportista selviää, että perhekuntoutuksen palvelukokonaisuudessa on edelleen hajanaisuutta ja sisältö ja käsite on vaikeasti hahmotettavissa. Perhekuntoutusta tarjoavien tahojen palveluiden monimuotoisuus ja hajanaisuus lisäävät haastetta perhetyön ja perhekuntoutuksen toteuttamistapojen sekä palveluiden sisällön ja laadun arvioinnissa ja vertailussa. Käsitteiden ja työmuotojen sisällön määrittäminen ja palveluiden yhdenmukaistaminen on tärkeää laadun, vaikuttavuuden ja asiakkaiden yhdenvertaisuuden lisäämiseksi. Tätä varten tarvitaan kansallisia soveltamisohjeita, jotka perustuvat yhteiseen ymmärrykseen sosiaalihuoltolaista ja lastensuojelulaista, erityisesti tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen osalta. (Alatalo ym. 2017, 13–18, 158.)

Jotta perhekuntoutuksella on edellytyksiä onnistua, tarvitaan vahvaa ja monialaista yhteistyötä perheen kuntouttamiseen osallistuvilta ammattilaisilta. Tyypillisiä esteitä onnistuneelle kuntoutukselle on perheen muiden palveluiden saamisen vaikeus tai riittävyys, sekä niiden oikea-aikaisen ja suunnitelmallisen yhteensovittamisen haasteet. Perhekuntoutus voi tuoda hetkellisen avun perheen arkeen, mutta mikäli perheen kokonaisvaltaista tilannetta ei ole huomioitu muiden palveluiden osalta, esimerkiksi vanhempien mielenterveyden tai päihteiden käytön haasteet, eivät tulokset yleensä ole pysyviä. Perhekuntoutuksen palveluntuottajat ovat pyrkineet vastaamaan tähän ongelmaan kouluttamalla henkilökuntaa ja lisäämään osaamista esimerkiksi terapeuttisessa tai neuropsykiatrisessa työskentelyssä. Tämä ei kuitenkaan lopulta ratkaise ongelmaa, sillä paikkaamalla hoitoon pääsyn vaikeutta, luodaan samalla päällekkäisyyttä ja koordinoimattomuutta palveluihin. Käytännössä tämä ilmenee siten, että perheet saavat samankaltaisia palveluita niin lastensuojelusta, kuin muista erityispalveluista ja päällekkäiset toimet tuhlaavat palvelujärjestelmän voimavaroja. Myöskään asiakasta tämä ei palvele, sillä hän joutuu asioimaan monissa eri palveluissa saman aikaisesti. Suunnitelmallista yhteensovittavaa ammatillista toimintaa siis tarvitaan, mutta käytännössä sen toteutuminen oli raportin mukaan hyvin sattumanvaraista. Haasteena on usein se, ettei perusterveydenhuollossa tiedetä riittävästi lastensuo-

jelun palveluista, ja päinvastoin. Uudenlaisen toimintakulttuurin kehittäminen olisi tärkeää myös sitoutumisessa monialaiseen suojelutehtävään. Kun lastensuojelussa otetaan kantaa lapsen etuun liittyvissä asioissa, kun otetaan puheeksi asioita, jotka aiheuttavat suojelun tarvetta, tai kun lapsen ja perheen tilanteeseen täytyy puuttua konkreettisesti, olisi tärkeää hyödyntää monialaista tietotaitoa. Tällä hetkellä kuitenkin monialaisten toimijoiden tietotaitoa on hankalaa hyödyntää tasapainoisesti lasta suojeltaessa. (Alatalo ym. 2017, 160–161.)

On tärkeää pohtia vielä tarkemmin erityisesti sitä, mitä lapsikeskeisyys ja suojelu tarkoittavat monitoimijaisessa perhekuntoutuksessa. Lisäksi on huomioitava, miten lapsen tarpeita painotetaan arvioinnissa, hoidossa, ohjauksessa ja muissa toimenpiteissä, huomioiden sekä lapsen että vanhempien näkökulmat. Tämä keskustelu tulisi laajentaa koskemaan myös perhekuntoutuksen laadun merkitystä. On tärkeää määritellä, miten perhekuntoutuksen laadun arvioinnissa otetaan huomioon tasapainoisesti eri-ikäisten lasten, vanhempien ja koko perheen yhteiset tarpeet. Toby Fattore, Jan Mason ja Elizabeth Watson (2009) ovat lasten haastatteluiden pohjalta kehittäneet lapsikeskeisen hyvinvoinnin mallin (kuva 3). Malli korostaa, että lapsille hyvinvointi merkitsee ennen kaikkea tunne-elämän tasapainoa ja hyviä ihmissuhteita. Mallissa korostetaan turvallisuuden, toimijuuden ja positiivisen minäkuvan merkitystä, jotka kaikki ovat yhteydessä toisiinsa. Näitä osa-alueita tulisi käsitellä yksilöllisesti jokaisen lapsen kanssa, ja lapsen kokemuksia ja toiveita olisi tärkeää huomioida asiakasprosessin eri vaiheissa. Lapsikeskeisen suojelun toteuttamiseksi tarvitaan konkreettisia menetelmiä ja välineitä, jotka otetaan käyttöön suoraan työskenneltäessä lapsen kanssa. (Alatalo ym. 2017, 29.)

KUVA 3. Lapsen hyvinvoinnin malli Fattore, Mason & Watson (2009) mallia mukaillen.

3.5 Perhekuntoutus kansainvälisesti

Kansainvälistä suoraa vastinetta Suomessa toteutettavalle perhekuntoutukselle ei tutkimusteni mukaan löytynyt. Kansainvälisten lähteiden mukaan valloillaan on enemmän interventio tyyliset palvelut, joita toteutetaan perheiden kotona. Nämä interventiot vastaavat enemmän Suomessa käytettävää

perhetyötä tai avoperhekuntoutusta, ja olivat luonteeltaan hieman kevyempiä kuin perhekuntoutus. Perheen kuntoutus, Family Rehabilitation liittyi vahvasti aina jonkin terveydellisen pulman kuntouttamiseen, mutta lastensuojelun näkökulmasta kuntouttavaa toimintaa oli haastavampaa löytää. Kuitenkin käytössä on perhekuntoutuksen kaltaisia, Family Preservation Services (FPS) ja Intensive Family Preservation Services (IFPS) palveluita, mutta myös nämä toteutetaan perheiden kotona. Näiden palveluiden tarkoituksena on vakauttaa perheiden tilannetta niin, että lasten kodin ulkopuolelle sijoittamiselta voitaisiin välttyä. Näin ollen perheiden tilanteet ovat jo ajautuneet niin vakaviksi, ettei ennaltaehkäisevät palvelut enää riitä. Palvelut pitivät sisällään kotikäyntejä, perheen tukemista ja ohjausta arjen tilanteissa ja vanhemmuudessa, taloudellista tukemista, kriisinhallintaa sekä palveluohjausta. Palveluiden tehokkuudesta on kuitenkin hyvin ristiriitaisia tuloksia eri tutkimusten valossa. Osa tutkimuksista kertoo palveluiden tuottaneen taloudellista säästöä, mutta perheiden tilanteiden parantumisesta oleva tieto on ristiriitaista. Tutkimusten mukaan perheiden vakavien ongelmien taustalla on usein köyhyys, työttömyys, terveyden haasteen sekä sosiaalinen epäoikeudenmukaisuus, eivätkä nämä lyhytaikaiset, tavallisimmin yhdestä neljään kuukautta kestävät palvelut todennäköisesti pysty tuottamaan suuria muutoksia perheiden tilanteissa. Kuitenkin mitä laajempaa moniammatillinen yhteistyö palvelun aikana on ollut, sitä parempia tuloksia perheiden tilanteissa on saatu. (Bagdasaryan 2005; Bezeczky, El-Banna, Petrou, Kemp, Scourfield, Forrester & Nurmatov 2020; Cash & Berry 2003; Littell 2001; Ryan & Schuerman 2004.)

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, miten yhteensovittavaa ammatillista toimintaa voitaisiin toteuttaa parhaalla mahdollisella tavalla perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa. Tavoitteena oli kehittää yhteensovittavaa ammatillista toimintaa yksikössämme. Opinnäytetyössäni hain vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Mikä on yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilanne perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa?
2. Millaisia kehittymismahdollisuuksia yhteensovittavalle ammatilliselle toiminnalle on olemassa perhekuntoutuksessa?

Opinnäytetyöni toimeksiantaja oli työnantajani Humana Avopalvelut Oy. Humana on yksi pohjoismaiden johtavista sosiaalialan toimijoista, joka tarjoaa monipuolisia ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin suunnattuja sosiaalipalveluita. Opinnäytetyöni aihe on suunniteltu yhdessä lähiesihenkilöni kanssa, vastaamaan tarpeeseen työpaikallani perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa Oulun alueella. Niittykukassa järjestettävä perhekuntoutus on yksikkömuotoista, päiväaikaisena palveluna toteutettavaa perhekuntoutusta. Tutkimukseni menetelmällinen toteutus on kaksivaiheinen, jollaisena kuvaan sen myös työssäni.

5 TUTKIMUKSELLISEN VAIHEEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksellinen lähestymistapa

Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistyönä ja tutkimuksellinen lähestymistapa oli laadullinen. Opinnäytetyössäni tutkin yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilannetta perhekuntoutusyksikössämme, sekä minkälaisia mahdollisuuksia sen kehittämiseksi on olemassa. Tutkimuksellisen kehittämistyöni ensimmäisessä vaiheessa muodostin työlleni teoriapohjaisen tietoperustan, johon pohjautuen toteutin työn menetelmällisen osuuden. Menetelmällisen osuuden ensimmäisessä vaiheessa järjestin perhekuntoutusyksikkö Niittykukan esihenkilöille ryhmämuotoisen teemahaastattelun, selvittäen yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilannetta perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa. Haastattelututkimusta seurasi aineiston analyysi, josta etenin työn yhteiskehittämiseen järjestämällä teemahaastatteluun osallistuneille henkilöille toiminnallisen työpajan. Työpajan tarkoituksena oli selvittää yhteensovittavan ammatillisen toiminnan kehitysmahdollisuuksia perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa. Työpajan tuottamasta tiedosta muodostui kaksi konkreettista tuotosta, joiden mukaan yhteensovittavaa ammatillista toimintaa lähdetään kehittämään perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa.

Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään ihmisten välisiin sosiaalisiin merkityksiin. Siinä tutkitaan, miten ihmiset antavat merkityksiä asioille ja kuinka nämä merkitykset ilmenevät suhteissa ja kokonaisuuksina. Näitä merkityksiä nähdään ihmisten toimintoina, ajatuksina, tavoitteina ja jopa yhteiskunnan rakenteina ja vallankäyttönä. Tutkimus keskittyy siis ymmärtämään ihmisten maailmaa ja sen moninaisia merkityksiä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata se, mitä ihmiset kertovat koetusta todellisuudestaan ja saada ymmärrys tutkimuskohteena olevista ilmiöistä nimenomaan tutkittavien näkökulmasta. Laadullisen tutkimuksen erityispiirteitä on se, ettei sen tavoitteena ole absoluuttisen totuuden löytäminen tutkittavasta aiheesta, vaan tutkimuksessa pyritään käyttämään muodostuneita tulkintoja esimerkkinä ihmisen toiminnasta tai kulttuurituotteista, joita ei voi suoraan havaita. Tutkimuksessa hyödynnetään ihmisten kuvaamia kokemuksia ja käsityksiä, jotka tarjoavat vihjeitä ja johtolankoja, joiden avulla voidaan tehdä tulkintoja ja ratkaista kysymyksiä. Tällä tavoin tutkimus auttaa avaamaan näkymiä asioihin, jotka eivät ole suoraan havaittavissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 131; Viikka 2021, 94–96.) Opinnäytetyöhöni laadullinen lähestymistapa sopi hyvin, sillä tutkimani ilmiö perustuu vahvasti tutkimuksen kohteena olevien kertomaan.

Opinnäytetyöprosessi lähti käyntiin loppukesästä 2023, kun idea opinnäytetyön tekemisestä työpajalleni syntyi. Jäin itse syksyllä 2023 takaisin hoitovapaalle ja pois työelämästä, joten pyysin lähiesihenkilöäni ideoimaan perhekuntoutusyksikön ohjaajien kanssa, millaiselle tutkimukselle olisi yksikössämme tarvetta. Aihe lyötiin lukkoon marraskuussa 2023 ja aloitin työsuunnitelman teon. Kevään ja kesän 2024 ajan olin opintovapaalla tehden opinnäytetyötä. Alkuvuoden työstin tutkimukseni teoriaosuutta ja kevään aikana toteutin ryhmämuotoisen teemahaastattelun sekä toiminnallisen työpajan. Loppukevään ja kesän 2024 aikana työstin tutkimukseni aineistoanalyysin, tutkimustulokset sekä lopullisen raportin.

5.2 Tutkimusaineiston hankinta

Opinnäytetyöni aineiston ensimmäisen osan hankintamenetelmäksi valitsin ryhmämuotoisen teemahaastattelun. Hirsijärvi ja Hurme (2011, 48) kuvaavat teemahaastattelua tutkimusmenetelmänä, joka

keskittyy tiettyihin teemoihin tai aihealueisiin, sen sijaan että seuraisi tarkasti ennalta määriteltyä kysymyslistaa. Tämä lähestymistapa tarjoaa tutkijalle mahdollisuuden päästä syvemmälle tutkittavien kokemuksiin ja näkemyksiin. Kun haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa, tutkija antaa tilaa tutkittaville ilmaista itseään vapaammin. Tämä on erityisen tärkeää, kun pyritään ymmärtämään ihmisten tulkintoja ja merkityksiä asioista. Teemahaastattelu tunnistaa sen, että yksilöiden käsitykset ja merkitykset voivat vaihdella, ja pyrkii siksi kuuntelemaan ja tallentamaan näitä monimuotoisia näkökulmia. Lisäksi vuorovaikutus korostuu teemahaastattelussa. Se ottaa huomioon, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa ympäristön, muiden ihmisten ja yksilön omien kokemusten kanssa. Tällainen lähestymistapa pyrkii välttämään valmiiden vastausten tai ennalta määriteltyjen raa-
mien asettamista, mikä voi antaa tutkittaville tilaa kertoa omia tarinoitaan ja näkemyksiään. Uskoin, että teemahaastattelun vapaampi muoto mahdollistaisi hedelmällisen keskustelun syntymisen ja parhaimmillaan laajemman kuvan tutkittavasta aiheesta, kuin ennalta määritellyt valmiit kysymykset. Teemahaastattelun avulla voidaan saada parempi ymmärrys yksilöiden kokemuksista, jonka vuoksi se valikoitui käytettäväksi menetelmäksi työssäni.

Teemahaastattelun avulla tutkijat voivat pureutua syvälle ilmiöihin ja saada rikkaampaa aineistoa, joka tarjoaa yksityiskohtaista ymmärrystä tutkittavien maailmankuvasta (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48). Omalla kohdallani tämä mahdollisti syvällisen kuvan saamisen yhteensovittavan ammatillisen toiminnan tämänhetkisestä tilanteesta perhekuntoutusyksikössämme haastateltavien näkökulmasta katsotuna. Hirsjärvi ja Hurme (2011, 48) kertovat teemahaastattelun olevan erityisen hyödyllinen silloin, kun tutkimuksen tavoitteena on saada selville moniulotteisia näkökulmia ja ymmärtää paremmin yksilöiden kokemuksia ja merkityksiä. Teemahaastattelu sijoittuu lähemmäs strukturoimatonta haastattelutyyppiä kuin strukturoitua. Kyseessä on puolistrukturoitu menetelmä, jossa yksi haastattelun osatekijä, eli keskeiset aihepiirit tai teemat, on yhdenmukainen kaikille osallistujille. Vaikka teemahaastattelu ei noudata tarkan muodon ja järjestyksen omaavaa strukturoitujen lomakehaastatteluiden tapaa, se ei kuitenkaan ole täysin vapaa kuten syvähaastattelu. Haastattelu äänitetään ja muutetaan litteroinnin avulla tutkittavaan muotoon.

Teemahaastatteluun osallistuvat henkilöt valikoituivat sen mukaan, millainen rooli heillä on ollut perhekuntoutusyksikössämme. Yksikössämme työskentelee ohjaajien lisäksi esihenkilön rooleissa toiminnanjohtaja, tiimijohtaja sekä sosiaalityöntekijä. Oma lähiesihenkilöni toimi yhteyshenkilönä työn tilaajalle, eli työyksikköni käsin. Yhdessä hänen ja ohjaavan opettajan kanssa päätimme, että teemahaastattelu järjestetään ainoastaan esihenkilön roolissa työskenteleville henkilöille, sillä ohjaajien mukaan ottaminen ei ollut tässä ajankohdassa mahdollista. Yhdessä lähiesihenkilöni kanssa valitsimme teemahaastatteluun kutsuttavat esihenkilöt, joita lopulta oli kolme ja sovimme hänen kanssaan teemahaastattelulle ajankohdan. Varmistin myös häneltä sähköpostitse, tarvitseeko työni erillisen tutkimusluvan, jota ei tarvittu.

Aloitin teemahaastatteluun valmistautumisen rakentamalla opinnäytetyölleni tietoperustan ja perehtymällä aiheita käsitteleviin ajankohtaisiin tutkimuksiin. Näihin pohjaten muodostin ryhmämuotoiselle teemahaastattelulle rungon (liite 1). Peilasin muodostamiani teemoja tutkimuskysymyksiini ja pohdin, saanko niistä riittävän kattavan vastauksen tutkimuskysymyksiini.

Kontaktoin haastatteluun osallistuvat henkilöt sähköpostitse ja kerroin heille opinnäytetyöstäni sekä tulevasta tutkimushaastattelusta, johon heidät kutsuin mukaan. Lähetin heille infokirjeen lisäksi tietosuojailmoituksen, jossa avasin haastattelussa kerättäviä henkilötietoja, niiden säilytystä, käsittelyä ja poistamista. Tietosuojaja-asetus määrittelee tiedot, jotka tulee ilmoittaa haastatteluun osallistuville tietoja kerätessä. Tietosuojailmoituksessa kerroin, että tulen säilyttämään kerättyä aineistoa huolellisesti tietokoneellani salasanan takana sekä käsittelemään sitä tietoturvallisesti. Kerroin, että aineisto säilytetään opinnäytetyöprosessin ajan, jonka jälkeen poistan sen tietoturvallisesti. Lähetin haastatteluun kutsutuille liitteenä myös haastattelun teemat, jotka pohjautuivat tutkimukseni viitekehykseen. Tarkoituksena oli antaa heille mahdollisuus orientoitua aiheeseen ennalta, ja uskoin tämän lisäävän keskustelun monipuolisuutta ja syvyyttä. Pyysin osallistujia kertomaan halukkuutensa osallistua tutkimukseen ja antamaan luvan henkilötietojen keräämiseen tietosuojailmoituksessa kuvaamallani tavalla vastaamalla sähköpostiviestiini ennen haastattelun pitämistä.

Alkuperäiseen haastattelun ajankohtaan tuli esihenkilöiden pakollisten menojen vuoksi muutoksia, mutta uusi aika saatiin sovittua melko nopeasti. Pohdin lisäksi haastattelurungon testaamista etukäteen koehaastattelun järjestämisenä, mutta sopivaa koeryhmää, joka tietäisi riittävästi tutkittavasta aiheesta, ei ollut mahdollista hankkia. Koehaastattelu olisi antanut varmuuden rungon toimivuudesta, sekä mahdollisuuden tarkentaa kysymyksiä tarvittaessa ennen varsinaista haastattelua.

Haastattelu toteutettiin rauhallisessa Humanan toimistotilassa ja haastatteluun pääsi osallistumaan kaikki kolme kutsuttua henkilöä. Haastattelun alussa muistutin vielä osallistujia tietoisesta suostumuksesta tutkimukseen osallistumisesta, henkilötietojen keräämisestä tietosuojailmoituksen mukaisesti ja mahdollisuudesta perua osallistuminen missä vaiheessa tutkimusta tahansa. Tallensin haastattelun käyttäen apuna tietokoneen ääninauhuria, sekä teknisten haasteiden varalta myös lisäksi puhelimen nauhuritoimintoa. Testasin molempien käyttöä ennakkoon, jotta sain käsityksen nauhuriesityksen tehokkuudesta ja tallennuksen selkeydestä. Haastattelun tallennus antoi minulle mahdollisuuden keskittyä haastattelutilanteeseen sekä osallistua tarvittaessa keskusteluun. Ohjasin haastattelutilannetta esittämällä ennalta annettuja teemoja, joiden pohjalta syntyi jouhevaa keskustelua. Tarkensin teemoja myös lisäkysymysten avulla, mitä olin itselleni ennakkoon suunnitellut teemahaastattelun runkoa muodostaessa (liite 1).

Oma roolini haastattelutilanteessa oli huolehtia teemahaastattelun rungossa ja aikataulussa pysymisestä sekä esittää tarkentavia kysymyksiä tarpeen mukaan. Omassa roolissani oli tärkeää myös pysyä mahdollisimman neutraalina, jotten vaikuta vuorovaikutustilanteeseen omilla mielipiteilläni, ja ettei vastausten painopiste siirry omiin näkemyksiini. Hirsjärvi ja Hurme (2022, 96–99) kuvaavat mielestäni haastattelijan roolia hyvin: haastattelutilanteessa tutkijan on kyettävä olemaan mahdollisimman neutraali, samalla säilyttäen rennon ja avoimen keskustelutilanteen. Tutkijan on siis kyettävä yhdistämään tilanteessa erilaisia rooleja, ja mukautumaan tarpeen mukaan muuttuvissa tilanteissa ja jopa joustamaan etukäteen suunnittelemistaan periaatteista. Omalla kohdallani neutraalina pysyminen oli suhteellisen helppoa, mutta sain erikseen kiinnittää huomiota siihen, että annan riittävästi tilaa myös hiljaisuudelle. Tämä mahdollistaa haastatteluun osallistujan jatkaa halutessaan vielä puhumastaan aiheesta, eikä ajatus katkea haastattelijan kommenttiin ja aihe vaihdu liian aikaisin.

Haastatteluun oli varattu 1,5 tuntia aikaa. Tallennettu haastatteluosuus kesti 53 minuuttia, mutta kokonaisuudessaan aikaa kului lähes koko varattu aika. Haastattelu toteutettiin kertaluontoisena. Haastattelua edelsi yleisten kuulumisten vaihto ja haastattelun päätyttyä kävimme läpi vielä tutkimuksellisen kehittämistyön tulevia vaiheita. Kerroin analysoivani haastattelun tuottaman materiaalin, jonka jälkeen siitä saatujen tuloksien pohjalta toteutamme vielä toiminnallisen työpajan. Työpajassa kartoitamme yhteensovittavan ammatillisen toiminnan kehitysmahdollisuuksia. Sovimme, että informoin osallistujia sähköpostitse työpajan tarkemmasta sisällöstä sekä aikataulusta.

5.3 Tutkimusaineiston analyysi

Opinnäytetyöni aineiston ensimmäinen osa koostui teemahaastattelun tuottamasta tiedosta ja sen analysoinnissa käytin induktiivista, eli aineistolähtöistä sisällönanalyysia saadakseni yleisen ja tiivistetyn kuvauksen tutkimani ilmiön luonteesta. Colorafi & Bronwynne (2016, 3–4) sekä Seppänen (2005, 146) mukaan sisällönanalyysi viittaa tekniikkaan, jota käytetään yleisesti laadullisessa tutkimuksessa analysoimaan sanoja tai ilmaisuja tekstidokumenteissa. Sisällönanalyysi ja teemoittelu liittyvät läheisesti toisiinsa, ja usein näitä termejä käytetään vaihtoehtoisina ilmaisuina. Sisällönanalyysissa keskitytään siihen, mitä asioita, aiheita ja teemoja aineisto käsittelee, sekä tarkastellaan sitä, mistä haastateltavat puhuvat, mitä asioita mediatekstissä käsitellään tai mitä valokuva esittää. Erilaisiin analyysimenetelmiin tutustuessa induktiivinen sisällönanalyysi tuntui parhaimmalta vaihtoehdolta, sillä analyysia ei tässä tapauksessa ohjaa mikään valmis malli, vaan tutkimuksen painopiste on aineistossa.

Aineiston keruun jälkeen lähdin muuttamaan aineistoa tutkittavaan muotoon. Omassa tutkimuksessani tämä tarkoitti nauhoitetun haastattelun litterointia, eli muuttamista tekstimuotoon (Vilka 2005, 115). Litterointi tehtiin sanatarkasti, mutta jätin huomioimatta osan täytesanoista sekä haastateltavien nauhdukset, hymähdykset ja yskäisyt. Haastattelu oli kestoltaan 53 minuuttia pitkä ja litteroitua materiaalia syntyi 12 A4-arkkia. Sisällönanalyysin päävaiheina ovat Elo & Kyngäs (2008) mukaan valmistelu-, analyysi-, ja raportointivaihe. Ennen varsinaiseen analyysivaiheeseen siirtymistä päätin analyysiyksikön, joita lähden varsinaisesta aineistosta poimimaan. Tämä vaihe vastaa edellä mainitun mallin valmisteluvaihetta. Analyysiyksiköksi valikoitui ajatuskokonaisuus. Tämän lisäksi kävin aineiston useaan kertaan huolellisesti läpi, peilaten sitä tutkimuskysymyksiini ”Mikä on yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilanne perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa?” ja ”Millaisia kehitysmahdollisuuksia yhteensovittavalle ammatilliselle toiminnalle on olemassa perhekuntoutuksessa?”. Induktiivisen sisällönanalyysin voidaan ajatella olevan prosessina kolmivaiheinen, pitäen sisällään aineiston redusoinnin eli pelkistämisen, aineiston kluseroinnin eli ryhmittelyn, sekä aineiston abstrahoinnin eli teoreettisten käsitteiden luomisen (Tuomi & Sarajarvi 2009, 101, 110–112).

Varsinaisen analyysin aloitin tutustumalla aineistoon huolellisesti. Tämän jälkeen järjestelin aineiston sisältöä poimimalla ne ilmaisut, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiini, sekä koodaamalla eri väreihin sisältöä aineiston jäsentämiseksi. Tavoitteena oli saada tiivistetympi muoto aineistolle. Tämän jälkeen pelkistin ilmaisuja poistamalla ylimääräisiä täytesanoja ja muuttamalla muodon kirjakiellelle (taulukko 1). Analyysi eteni muodostamalla alaluokkia samaa tarkoittavista pelkistetyistä ilmaisuista. Näitä keskenään vertailemalla muodostui samansisältöisistä alaluokista ryhmiä, eli yläluokkia. Seuraavaksi abst-

rahoihin, eli yhdistelin yläluokkia ja niiden pohjalta muodostui kokoavia käsitteitä, pääluokkia. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä vastaus tutkimustehtävään saadaan yhdistelemällä käsitteitä (Tuomi ym. 2009, 101, 110–112). Alla on esimerkki aineiston luokittelusta (taulukko 2).

Aineiston analysointia seuraa tulosten tulkinta ja aineiston yhtenäiseksi tekstiksi kirjoittaminen. Tällöin tutkijan tehtävänä on tarkastella tuloksia, pohtia analyysin tuloksia sekä tehdä omia johtopäätöksiä. Tulokinnassa selkiytetään ja pohditaan aineiston analyysistä esiin nousevia merkityksiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 229.)

TAULUKKO 1. Esimerkki ilmaisujen pelkistämisestä

ALKUPERÄISILMAISU	PELKISTETTY ILMAISU	ALALUOKKA
"Resurssien kuormittamista niin ainakin semmonen merkitys"	Resurssien kuormittaminen	Ammatillisen yhteistyön merkitys
"Niin, että saadaan joka puolelta, ei vaan yhtä kohtaa, niinku kootusti ja mahdollisimman iso hyöty niistä, niin meistä asiakkaalle mutta myös niistä muista toimijoista sinne perheeseen"	Koottu tieto mahdollistaa mahdollisimman suuren hyödyn perheille	Ammatillisen yhteistyön merkitys
"Kyllä siitä on niinkö yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyötyä"	Yksilöllinen ja yhteiskunnallinen hyöty	Ammatillisen yhteistyön merkitys
"Tietysti myös meille sen työn suunnittelun ja toteuttamisen kannalta"	Hyötyä kuntoutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen	Ammatillisen yhteistyön merkitys
"Tehokkuutta, ihan että ajatellaan että kenties kun saadaan pureuduttua perheen kaikkiin haasteisiin tai yrittää niissä olla tukena ja apuna, niin sitä kautta lyhennetään sitä kokonaisjaksoa"	Parantaa tehokkuutta	Ammatillisen yhteistyön merkitys
"Ja sen asiakkaan näkökulmasta niin onhan se niinku mielekkäämpää, että se on jonku hallinnassa se kokonaisuus, eikä sillä oo siellä täällä ripotellen"	Parantaa ammatillisten toimien mielekkyyttä asiakkaalle	Ammatillisen yhteistyön merkitys
"Voi olla asioita mitä on vaikka epäilty terveydenhuollossa ja sitten kun me ei vaikka ollakaan puhuttu, niin ne tietyt asiat vois sen lapsen kannalta koota semmosen tapahtumaketjun millä olis merkitystä, että hän tulis vaikka sijoitetuksi sellasessa tilanteessa missä se on ainoa ja lapsen edun mukainen ratkaisu. Sillä on monitahoinen vaikutus kyllä"	Voi olla lapsen kannalta pelastava tekijä	Ammatillisen yhteistyön merkitys

TAULUKKO 2. Esimerkki aineiston luokittelusta

PELKISTETTY ILMAISU	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Päihde- ja mielenterveyspalvelut	Perheiden tavallisimmat tukitoimet	Perheen tukiverkostot ja päällekkäiset ammatilliset toimet	Yhteensovittavan ammatillisen toiminnan tilanne
Neuvola			
Koulu ja päiväkot			
Puhe- ja toimintaterapia			
Tukiperhe			
Terveydenhuollon palvelut			
Tukitoimien kartoitus ja kuntoutuksen suunnittelu niin, ettei päällekkäisiä toimia syntyisi	Päällekkäiset ammatilliset toimet perhekuntoutuksen aikana		
Päällekkäisiä toimintatapoja voi esiintyä			
Mielenterveyspalveluiden kanssa ei esiinny päällekkäisiä toimia			
Ammatilliset toimet eivät poissulje toisiaan			
Aina päällekkäisistä toimista ei ole tietoa	Päällekkäisten ammatillisten toimien vaikutus		
Ristiriitainen tieto ja erilaiset toimintatavat voivat hämmentää asiakasta			
Voi olla turhauttavaa asiakkaalle			
Asiakas voi kuormittua			
Voi edistää ammatillisten osapuolten oppimista			
Positiivinen vaikutus ammatillisten toimien ollessa yhdensuuntaisia			
Asioiden tuleminen arkeen on todennäköisempää, jos ammatilliset toimet ovat yhdenmukaisia	Yhteistyön käynnistyminen	Ammatillinen yhteistyö	
Sosiaalityöntekijän toimesta			
Perhekuntoutuksen henkilökunnan toimesta			
Muiden ammatillisten toimijoiden toimesta harvoin			
Sairaalan toimesta	Ammatillisen yhteistyön tilanne		
Yhteistyön aktivointi ennaltaehkäisevin palveluiden kanssa tapahtuu perhekuntoutuksesta päin			
Työskentelyn alussa ei aina ole sovittu riittävästi yhteistyöstä			
Yhteistyötä yleensä sosiaalityöntekijän tai asiakkaan kautta			
Haasteena ammatilliselle yhteistyölle on asiakkaan ja sosiaalityöntekijän aktiivisuuden varassa oleminen	Ammatillisen yhteistyön merkitys		
Yksilöllinen ja yhteiskunnallinen hyöty			
Hyötyä kuntoutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen			
Parantaa tehokkuutta ja tuloksellisuutta			
Voi olla lapsen kannalta pelastava tekijä			
Parantaa ammatillisten toimien mielekkyyttä asiakkaalle			

5.4 Tutkimustulokset

Teemamuotoiseen ryhmähaastatteluun osallistui kolme perhekuntoutusyksikkö Niittykukan esihenkilöä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilannetta perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa, sekä millaisia kehitysmahdollisuuksia sille on olemassa. Tutkimukseni aineiston ensimmäinen osuus muodostui teemahaastattelun tuottamasta tiedosta.

Aineistosta hain vastausta tutkimuskysymykseeni ”Mikä on yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilanne perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa?”. Tutkimus osoitti, että yhteensovittava ammatillinen toiminta on osin toimivaa perhekuntoutus Niittykukassa, mutta kehitettävää on vielä paljon. Haastattelusta kävi ilmi, että tieto perhekuntoutukseen ohjautuvien perheiden tukitoimista on osin suppeaa, eikä se ole riittävän kattavaa kuntoutuksen alkaessa. Tieto perheen tukitoimista voi tulla ripotellen kuntoutuksen aikana, joka haastaa kuntoutuksen suunnittelua ja tehokkuutta. Kriisitilanteissa tulevien perheiden akuutit tukitoimet ovat yleensä selvillä kuntoutuksen alkaessa, mutta perheen kokonaistilanteeseen vaikuttavat tukitoimet eivät aina ole. Haastateltavat kokivat pitkän ammatillisen kokemuksen myötä yhteiskunnan muuttuneen viime vuosien ja vuosikymmenten aikana niin, että perhekuntoutukseen päätyvät perheet tulevat koko ajan huonommissa ja huonommissa tilanteissa. Aikaisemmin kuntoutus aloitettiin hallitusti ja suunnitellusti, mutta tänä päivänä perheiden tilanteet ehdivät kriisiytyä jo kotona niin pahoiksi, että kuntoutus alkaa tavallisimmin kriisin keskellä ja hyvin nopealla aikataululla. Tämä haastaa myös ennakkotietojen saamista, kun aikaa siihen ei ole.

”Akuutit huolenaiheet tiedetään, mutta ei sitte niitä, jotka vaikuttaa laajemmin kokonaisperheentilanteeseen mutta ei välttämättä just siihen huoleen miksi vaikka perhekuntoutukseen tullaan.”

”Kyllä se kertoo tästä yhteiskunnasta, että ei oo aikaa kun ne on niin kuormittuneita ja karsitaan kaikista palveluista ja sittenhän ne perheiden tilanteet pääsee kriisiytymään, kun ei oo oikea-aikaisesti niitä palveluita aloitettu.”

Haastateltavat kokivat tiedon perheiden tukitoimista tärkeäksi, jotta kuntoutus voidaan suunnitella tehokkaasti ja perheen yksilölliset tarpeet huomioiden. Tieto on myös tärkeää työn sisällön ja aikataulujen suunnittelussa. Tieto perheiden tukitoimista pyritään selvittämään aloituspalaverissa, mutta aina tieto ei ole kattavaa. Haastateltavat kokivat, että sosiaalityöntekijän olisi hyvä koota tieto jo etukäteen, jolloin välttyttäisiin ripotellen tulevasta tiedosta. Usein tukitoimia selvitellään alkutyöskentelyn aikana perhekuntoutuksen ohjaajien toimesta, mutta haastateltavat näkivät kehitettävää myös omassa toiminnassaan tietojen keräämisessä. Tavallisimmat perheiden tukitoimet ovat päihde- ja mielenterveyspalvelut, neuvola, koulu, päiväkotit, toiminta- ja puheterapia, tukiperhe sekä terveydenhuollon palvelut.

”Sosiaalityöntekijän pitäis hoksata koota niitä tai meillä jotenkin etukäteen tietyt tiedot ottaa, muttako monesti sossukaan ei aina muista, että ehkä hänen pitäis enemmän perehtyä siihen, koota sitä perheen tilannetta jotenki.”

”Onhan se niinku asiakkaan näkökulmasta kauhean kuormittavaakin, kun jos on niinku päällekkäin ja ristiriitaista, niin sen takia on tärkeää, että puhutaan rehellisesti että mitä on menossa ja sitte yhdessä pohditaan että mitä perhe tarvitsee, niin järkevää tehdä siitä arjesta ja järkevää tehdä siitä kuntoutumisesta.”

Haastattelusta kävi ilmi, että usein yhteistyön aktivointi etenkin ennaltaehkäisevien palveluiden kanssa tapahtuu perhekuntoutuksesta päin. Yhteistyötä kuntoutuksen aikana koulun ja päiväkodin kanssa on jonkin verran, mutta haastateltavat kokivat yhteistyön etenkin koulun kanssa usein yksipuoliseksi. Sosiaalityöntekijän rooli ammatillisessa yhteistyössä on merkittävä, sillä perhekuntoutuksesta osallistutaan yhteistyöhön muiden ammattilaisten kanssa vain kutsuttaessa ja luvan kanssa. Myös asiakkaan motivaatio nähtiin merkittävänä tekijänä ammatillisen yhteistyön mahdollistumiselle, sillä yhteistyö muiden ammattilaisten kanssa on yleensä asiakkaan tai sosiaalityöntekijän kautta tapahtuvaa. Laajempia verkostopalavereita järjestetään tilanteissa, joissa perhe on ajautunut kriisiin ja edessä on esimerkiksi lapsen huostaanotto. Myös useissa siirtymätilanteissa, esimerkiksi perheen siirtyessä sairaalan osastolta suoraan perhekuntoutukseen, järjestetään verkostopalavereita. Haastatteluun osallistuneet näkivät kuitenkin ammatillisen yhteistyön tärkeänä jo ennen tilanteiden kriisiytymistä, jotta ne voitaisiin ennaltaehkäistä.

”Jos ajatellaan että asiakas on tullut juuri silleen motivoituneena ja innokkaana, niin todennäköisesti sitä yhteistyötä olis enemmänki, silloin me oltais tervetulleita menemään asiakkaan mukana neuvolaan tai käymään koulupalavereissa ja todennäköisesti asiakas jopa pyytäisi mukaan, kun minulla on se käynti. Mutta sitten jos lähdetään siitä tilanteesta, että perheelle on annettu kaksi vaihtoehtoa, että se on joko niin että lapset lähtee tai meette perheenä kuntoutukseen, niin silloin sitä ei jotenkin ehkä uskalta avautua ihan täysin ja antaa kaikkea, että auttakaa nyt meitä, että meillä on nyt tämmöseen ja tämmöseen kontaktit, vaan ne tulee ripotellen ja yritetään salata viimiseen asti sitä jotakin tietoa, vaikkei se hyödytä vaan hidastaa sitä prosessia. Näin ajattelin. Että mikä on sen perhekuntoutuksessa olevan perheen motivaatio.”

Haasteena toimivalle ammatilliselle yhteistyölle nähtiin se, että perhekuntoutuksen ohjaajat ovat pitkälti asiakkaan ja sosiaalityöntekijän aktiivisuuden varassa. Haastateltavat kokivat, ettei sosiaalityöntekijä muista aina pyytää perhekuntoutuksen ohjaajia mukaan yhteistyöhön. Sosiaalitoimen kiire ja resurssipula nähtiin osasyynä tähän. Usein myös eri ammattilaiset toimivat vain omasta näkökulmastaan käsin, eikä asiakkaan kokonaistilannetta välttämättä oteta huomioon. Haastateltavat kokivat, että perhekuntoutuksesta on jouduttu perustella tarpeellisuuttaan osallistua ammatilliseen yhteistyöhön, jonka taas ajateltiin johtuvan tiedonpuutteesta. Haasteena nähtiin myös se, ettei yhteistyöstä sovita riittävän tarkasti työskentelyn alkaessa. Yhteistyötä perhekuntoutuksesta käsin tehtäisiin mielellään enemmän ja se koettiin tärkeäksi.

”Isoin haaste tässä moniammatillisessa yhteistyössä on semmoinen, että me ollaan aina jonkun kolmannen osapuolen, on me ja tämä toinen toimija, aina joko asiakas tai sosiaalityöntekijä, niin me ollaan aina niiden aktiivisuuden varassa. Että meidän pitäis saada jotenki paremmin se suora linkki sinne muihin toimijoihin.”

Yhteensovittavan ammatillisen toiminnan osalta tilanne perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa on osin hyvin toimivaa. Perhekuntoutuksen alkaessa perheiden tukitoimet pyritään selvittämään mahdollisuuksien mukaan tarkasti, jotta kuntoutusjakso voidaan suunnitella välttämällä päällekkäisiä ammatillisia toimia. Tavoitteena on, ettei päällekkäisiä toimia käynnistettäisi. Mikäli se asiakkaalle sopii, erilaisilla käynneillä pyritään olemaan asiakkaan mukana, jotta syntyisi mahdollisimman hyvä käsitys ammatillisista toimista, joka taas edesauttaisi päällekkäisyyksien välttämistä. Haastattelusta kävi ilmi, että terapiapalveluiden kanssa voi olla jonkin verran päällekkäisyyksiä, jos ei esimerkiksi ole tietoa perheellä jo olevasta terapiakontaktista. Usein perheiden tukitoimet eivät myöskään ole täysin tiedossa perhekuntoutuksen ohjaajille, jonka vuoksi mahdollisista päällekkäisistä ammatillisista toimista ei aina edes tiedetä.

”Than käytännönki lähtökohta, että minkälainen työryhmä me ruvetaan siihen suunnittelemaan niin meillä täytyy olla se tieto, ettei turhaan ruveta hankkimaan sinne vaikka terapeutteja mikä on aina erikseen sovittavissa kuitenkin. Siksi me ollaan itse aika tarkkoja että halutaan selvittää se tieto.”

”Monesti meidän perheissä on se että ne on jotenki niin kuormittuneita, ettei vanhemmillakaan ole kauhean hyvin hallinnassa että mitä siellä toimintaterapiassa on.”

Yhteensovittava ammatillinen toiminta nähtiin hyvin tärkeänä. Mikäli päällekkäisiä toimia syntyy, voi ristiriitainen tieto ja erilaiset toimintatavat hämmentää asiakasta. Usein perhekuntoutuksen asiakasperheissä on erityislapsia, jotka erityisesti hyötyvät selkeistä ja johdonmukaisista ohjeista. Mikäli ohjeet ja toimintatavat ovat eri ammattilaisten välillä ristiriidassa keskenään, voivat ne aiheuttaa hämmennystä ja kyseenalaistamista. Haastateltavat kokivat tiedon puutteen yhtenä syynä toimintatapojen ristiriitaisuuteen. Mikäli yhteistyö ammattilaisten välillä ei ole tiivistä, eikä asiakas kerro tai osaa kertoa toimintatavoista muiden ammattilaisten kanssa, syntyy helposti toisistaan eriäviä toimintatapoja, jotka eivät ole asiakkaankaan edun mukaisia. Parhaimmillaan yhteensovittavan ammatillisten toiminnan nähtiin edistävän ammatillisten osapuolten oppimista sekä vahvistavan molempia toimijoita. Mikäli eri ammattilaisten toimet ovat keskenään yhdensuuntaisia, on sillä positiivinen vaikutus asiakkaaseen ja asioiden tuleminen ja jääminen asiakkaan arkeen on todennäköisempää. Haastateltavat painottivat, etteivät eri palvelut ja ammatilliset toimet poissulje toisiaan, vaan parhaimmassa tapauksessa nivoutuvat hyvin yhteen.

”Voi aiheuttaa sitte hämmennystä asiakkaalle, jos on toimintatapa vähän erilainen”

”Parhaimmillaanhan ne taas voi olla sellasia, että se integroituu sinne meidän kuntoutukseen niin hyvin, että sitten siitä saadaan mekin niinku opitaan ja siitä tulee tärkeä osa sitä”

Yhteensovittavan ammatillisen toiminnan merkitys nähtiin suurena niin yksilölliseltä kuin yhteiskunnalliselta kannalta. Päällekkäiset ammatilliset toimet hukkaavat resursseja, heikentävät palvelun tehokkuutta ja näin ollen myös tuloksellisuus kärsii. Mikäli yhteensovittava ammatillinen toiminta on toimivaa, voidaan perhekuntoutusjakso suunnitella ja toteuttaa tehokkaammin. Näin myös todennäköisyys onnistuneille kuntoutusjaksoille kasvaa. Myös asiakkaan näkökulmasta ammatillisten toimien mielekkyys paranee, kun toimet ovat linjassa keskenään ja koottu tieto mahdollistaa mahdollisimman suuren hyödyn perheille. Haastateltavat painottivat myös, että joissakin tapauksissa toimiva yhteistyö eri ammattilaisten välillä voi olla pelastava tekijä lapselle. Tiedon murusia yhdistelemällä voi syntyä kokonaiskuva lapsen tilanteesta, jolla on merkitystä esimerkiksi niin, että lapsi tulisi sijoitetuksi tilanteessa, jossa se on lapsen edun kannalta ainoa oikea ratkaisu.

”Kyllä siitä on yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyötyä.”

”Tehokkuutta, ihan että ajatellaan että kenties kun saadaan pureuduttua perheen kaikkiin haasteisiin tai yrittää niissä olla tukena ja apuna, niin sitä kautta lyhennetään sitä kokonaisjaksoa.”

”Voi olla asioita mitä on vaikka epäilty terveydenhuollossa ja sitten kun me ei vaikka ollakaan puhuttu, niin ne tietyt asiat vois sen lapsen kannalta koota semmosen tapahtumaketjun millä olis merkitystä, että hän tulis vaikka sijoitetuksi sellasessa tilanteessa missä se on ainoa ja lapsen edun mukainen ratkaisu. Sillä on monitahoinen vaikutus kyllä.”

6 TOIMINNALLISEN KEHITTÄMISEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Toiminnallinen työpaja kehittämismenetelmänä

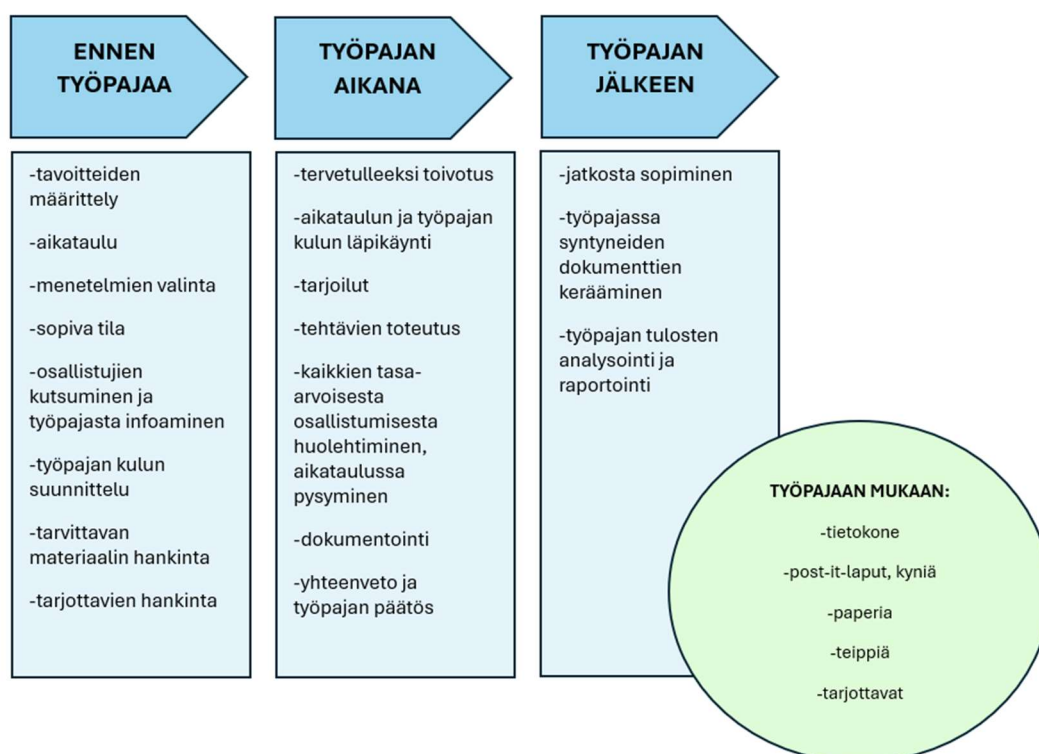
Opinnäytetyöni toiminnallisen kehittämisen vaiheessa kartoitin perhekuntoutusyksikkö Niittykukan yhteensovittavan ammatillisen toiminnan kehitysmahdollisuuksia toiminnallisen työpajan muodossa. Tavoitteena oli saada aikaan konkreettisia kehittämis ehdotuksia, joiden avulla perhekuntoutusyksikkö lähtee kehittämään yhteensovittavaa ammatillista toimintaansa. Tarkoituksena oli saada vastaus toiseen tutkimuskysymykseeni ”Millaisia kehitysmahdollisuuksia yhteensovittavalle ammatilliselle toiminnalle on olemassa perhekuntoutuksessa?”. Työpaja järjestettiin perhekuntoutuksen esihenkilöille, jotka osallistuivat myös aiemmin teemahaastatteluun.

Hyödynsin toiminnallisessa työpajassa Tulevaisuuden verstaas -menetelmää. Menetelmä edustaa ongelmanratkaisutapaa, jossa yhteisö demokraattisesti osallistuu yhteisesti sovittujen asioiden pohtimiseen ja niiden ratkaisemiseen. Teeman puitteissa tarkastellaan mahdollisia tulevaisuuden visioita ja konkreettisia askelmerkkejä niiden saavuttamiseksi. Tämä työskentelymalli, joka juontaa juurensa 1950-luvun Itävaltaan ja Saksaan, oli alun perin suunniteltu innostamaan kansalaisia kritisoimaan yhteiskunnan olosuhteita ja luomaan ehdotuksia toivottavasta tulevaisuudesta. Tulevaisuuden verstaas -menetelmä on käytännönläheinen, osallistava ja vuorovaikutteinen tapa kehittää uusia ideoita ja ratkaisuja, joten ajattelin sen olevan sopiva toiminnalliseen työpajaamme. Prosessiin kuuluvat valmisteluvaihe sekä kolme todentamistapahtumaa: ongelman määrittely, luovuusvaihe ja ideoiden konkretisointi. (Kananen 2014, 11; James, Slater & Bucknam 2014, 147–149; Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 58–61.) Näitä prosessin eri vaiheita noudatin myös työpajan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Toimintatutkimus, tässä tapauksessa tutkimuksellinen kehittämistyö, tähtää aina pysyvään muutokseen ja kehittämistyön jatkuvuuteen, ja soveltuu siten hyvin kehittämistyön lähestymistavaksi. Siinä ei pyritä asioiden ja tulosten yleistämiseen kuten tutkimuksessa yleensä, mutta toisaalta myöskään muunlaiset tiedonkeruu- ja analyysimenetelmät eivät ole poissuljettuja. Kehittämistyö soveltuu parhaiten tilanteeseen, jossa kehittämisen kohteena on ryhmän tai työyksikön toiminta. Kehittämistyön menetelmät ovat osallistavia ja niiden tarkoituksena on tiedon tuottaminen siitä, mikä olisi mahdollista muuttaa tai miksi muutosta ei tapahdu. Kehittämistyön haasteena voidaan nähdä sen sidonnaisuus sen hetkiseen toimintaan, jolloin tulos voi toisessa ajankohdassa olla eri. Näin ollen edellisten tutkimustulosten hyödyntäminen ei ole mahdollista. Toiminnallinen kehittäminen, tässä tapauksessa toiminnallinen työpaja, toimii ikään kuin linkkinä eri käsitysten ja ihmisryhmien välillä, ja voi parhaimmillaan murtaa ennalta ajateltuja, ainoina oikeina pidettyjä käsityksiä. Eri ajatusten yhdistelmänä syntynyt tieto on välittömästi käyttövalmis ja voidaan jalostaa edelleen, tuottaen uutta tietoa ja toimintakulttuuria. Interaktion lisäarvona voidaan saada rikastuttavaa sävyä omaan toimintakulttuuriimme, samalla vahvistaen tietoisuuttamme koulutuskentän muutoksista. (Kananen 2014, 11; James, Slater & Bucknam 2012, 147–149; Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 58–61.) Toiminnallinen työpaja sopi tutkimukseni aineiston hankinnan toiseen vaiheeseen hyvin, sillä sen avulla sain kerättyä tärkeää tietoa työni kannalta oleellisilta ammattilaisilta, sekä ideoimaan yhdessä kehitysmahdollisuuksia.

6.2 Toiminnallisen kehittämisen toteutuksen kuvaus

Työpajaa toteutettaessa valmisteluvaihe on tärkeä. Muodostin työpajan rungon aineistoni ensimmäisen osuuden, ryhmähaastattelun tuottaman tiedon pohjalta. Työpajan tarkoituksena oli kartoittaa yhteensovittavan ammatillisen toiminnan kehitysmahdollisuuksia perhekuntoutusyksikössä, joten oleellista oli poimia ryhmähaastattelusta nousseet ongelmakohdat yhteensovittavan ammatillisen toiminnan osalta. Suunnittelin työpajan kulun tarkasti ja valmistelin Padlet-pohjan kehitysmahdollisuuksien kirjaamista varten valmiiksi. Kartoitin sopivia työpajassa käytettäviä menetelmiä, joista valitsin lopulta käytettäväksi tulevaisuuden verstaan. Muodostin työpajan eri vaiheista kuvion, joka toimi itselle muistilistana myös toteutuksessa (kuva 4).

KUVA 4. Työpajan vaiheet (Poussa, Lähdemäki-Pekkinen, Ikäheimo & Dufva 2021, 9–13; Tuominen, Järvi, Lehtonen, Valtanen & Martinsuo 2015, 38) mukailten.

Ennen työpajaa kontaktoin tutkimukseen osallistuvat henkilöt sovitusti sähköpostitse ja kerroin tulevan työpajan sisällöstä, aikataulusta sekä toivoin osallistujia ottamaan mukaansa tietokoneen Padletin käyttöä varten. Kysyin myös lupaa käyttää valokuvausta dokumentoinnin tukena työpajan aikana. Aloitimme työpajan ongelman määrittely -vaiheella, joka tässä tapauksessa oli itsenäistä pohdintaa yhteensovittavan ammatillisen toiminnan ongelmakohdista ja nykytilanteesta. Syntyneet ideat kirjattiin post-it-lapuille, jotka kävimme itsenäisen ideoinnin jälkeen yhdessä läpi (kuva 5).

Työpajan viimeinen vaihe oli ideoiden konkretisointi. Kävimme kootusti läpi kirjatut asiat: mitkä ovat tämänhetkiset ongelmakohdat yhteensovittavan ammatillisen toiminnan osalta perhekuntoutusyksikössä ja mitä kehitysmahdollisuuksia sille on, sekä pohdimme konkreettiset toimet kehittämiseksi seuraavaksi tulisi tehdä. Työpajan päätyttyä kiitin osallistujia ja kerroin tulevista vaiheista opinnäytetyössäni, sekä sovimme jatkosta.

6.3 Toiminnallisen työpajan aineisto ja analyysi

Opinnäytetyöni aineiston toinen osa koostui toiminnallisen työpajan tuottamasta tiedosta ja myös sen analysoinnissa päätin käyttää induktiivista sisällönanalyysia. Työpajan aikana saatiin selkeä kuva kehitysehdotuksista, mutta induktiivisen sisällönanalyysin avulla sain muodostettua yleisen ja tiivistetyn kuvauksen toiminnallisen työpajan tuotoksesta.

Työpajan tuotoksena syntynyt Padlet pohja oli jo itsessään selkeä pohja analyysin aloittamiselle. Jatkoin analysointia tutustumalla ajan kanssa Padlettiin kirjattuihin kohtiin, ja yhdistelin samaa tarkoittavia ilmauksia. Peilasin kirjattuja kohtia tutkimuskysymykseeni ”Millaisia kehitysmahdollisuuksia yhteensovittavalle ammatilliselle toiminnalle on olemassa perhekuntoutuksessa?”. Kuten aineistoni ensimmäisen osan analyysikohdassa tarkemmin kerroin, induktiivisessa sisällönanalyysissa tarkoitus on saada muodostettua eri asteisia luokkia. Näistä luokista muodostuu lopulta kokoavia käsitteitä, joita yhdistelemällä saadaan vastaus tutkimuskysymykseen. Padletin sisältö oli valmiiksi luokiteltu, joten analyysivaihe oli melko yksinkertainen ja vastaus tutkimuskysymykseen hahmottui nopeasti (taulukko 3).

TAULUKKO 3. Padletin sisällön tiivistäminen

ONGELMAKOHDAT	KEHITYSMAHDOLLISUUDET	KONKREETTISET TOIMET
Yhteistyökumppaneilla ei ole riittävästi tietoa palvelun sisällöstä	Konkreettinen alkukartoituslomake perheen tukitoimista	Selkeä lomakkeisto perheen tukitoimista sekä muistilista ohjaajalle läpikäytävistä asioista
Tiedonpuute eri toimijoiden välillä	Selkeämpi sopiminen aloituspalaverissa tulevasta ammatillisesta yhteistyöstä	Esite perhekuntoutuksesta
Riittämätön vuorovaikutus eri toimijoiden välillä	Palvelun sisällön ja struktuurin tarkentaminen	
Riittämätön tieto perheen taustoista ja tukitoimista kuntoutuksen alkaessa	Säännöllinen yhteydenpito sosiaalityöntekijään esimerkiksi sähköpostitse perheen tilanteesta	
Sosiaalitoimen resurssipula	Työryhmän yhteissähköposti	
Eri ammattilaisten ajanpuute ja kiire	Tieto perhekuntoutuksesta muille toimijoille sosiaalityöntekijän kautta	
Kokonaistilanne ei ole kenenkään hallussa	Asiakkaalle esite perhekuntoutuksesta muille toimijoille annettavaksi	
Epäselvät roolit ja ristiriitaiset toimintatavat	Perheen oma kirja	
Kaikki erillisiä ammatillisia toimijoita	Yhteistyö muiden perhekuntoutusyksikköjen kanssa	
Tunne siitä, että asiakas on perhekuntoutuksessa "säilössä"		
Asiakkaan motivaation puute		

6.4 Toiminnallisen kehittämisen tulos ja ehdotukset kehittämistoimiksi

Toiminnalliseen työpajaan osallistui kolme perhekuntoutusyksikön esihenkilöä. Työpajan tuotoksesta käy ilmi, että keskeisimmät ongelmakohdat yhteensovittavan ammatillisen toiminnan osalta perhekuntoutuksessa on tällä hetkellä liian vähäinen informaatio asiakasperheiden tilanteesta ja perheen taustoista kuntoutuksen alkaessa, eri toimijoiden tiedonpuute sekä liian vähäinen vuorovaikutus eri ammatillisten toimijoiden välillä. Työpajaan osallistuneet kuvailivat tunnetta siitä, että asiakkaat ovat perhekuntoutuksessa vain "säilössä", eikä ammatillinen yhteistyö ole yleisesti prioriteeteissa niin korkealla. He myös ajattelivat, ettei yhteistyökumppaneilla ole riittävästi tietoa perhekuntoutuksen palvelun sisällöstä, mikä haastaa osaltaan myös ammatillista yhteistyötä.

Työpajaan osallistuvat kertoivat, että keskeinen haaste ammatilliselle yhteistyölle on myös ajanpuute ja työelämän kiire. Tänä päivänä kiire ja tehokkuuden maksimointi työelämässä on jokapäiväistä, ja työpajaan osallistuvat näkivät, ettei ammatilliselle yhteistyölle varata riittävästi aikaa ja resursseja. Vaikka yhteistyötä pyrittäisiin tekemään, voi yhteisen ajan löytäminen olla haaste. Lisäksi työpajaan osallistuneet henkilöt näkivät sosiaalitoimen resurssipulan suurena haasteena, kun riittävä määrä sosiaalityöntekijöitä ei välttämättä saada.

Haasteena ammatilliselle yhteistyölle nähtiin myös epäselvät roolit eri toimijoiden välillä, ja ettei asiakasperheen kokonaistilanne ole kenenkään hallussa. Nämä johtavat myös ristiriitaisiin toimintatapoihin eri ammattilaisten välillä. Lisäksi asiakkaan oma motivaatio nähtiin suurena tekijänä onnistuneelle

ammattilliselle yhteistyölle: mikäli asiakas itse vastustaa yhteistyötä, ei sitä suurimmassa osassa tilanteista ole mahdollista toteuttaa.

Nykyhetken ongelmakohtien määrittelyn jälkeen työpajassa pohdittiin kehittymismahdollisuuksia yhteensovittavalle ammatilliselle toiminnalle. Näitä muodostui työpajassa runsaasti. Työpajaan osallistuneet näkivät, että perhekuntoutuksen alkaessa tulisi jo aloituspalaverissa sopia selkeämmin tulevasta ammatillisesta yhteistyöstä. Osallistuneet ajattelivat, että tätä varten olisi hyvä luoda konkreettinen alkukartoituslomake, jonka mukaan perheen ammatilliset tukitoimet käytäisiin kartoittaen läpi ja sovittaisiin yhdessä asiakkaan kanssa tulevasta yhteistyöstä eri toimijoiden välillä. Tällä hetkellä perhekuntoutuksessa mennään pitkälti asiakkaan tilanteen ja toiveiden mukaan, joten yhtenäinen käytäntö yhteistyön osalta selkiyttäisi perhekuntoutuksen ohjaajien työtä sekä olisi selkeämpää myös sosiaalitoimelle. Tämä olisi selkeämpää myös asiakkaan näkökulmasta, kun hän tietäisi perhekuntoutuksen tavan toimia jokaisen asiakasperheen kohdalla. Työpajaan osallistuneet näkivät myös perhekuntoutuksen palvelun sisällön tarkentamisen aiheellisena, jotta niin asiakkaalla kuin sosiaalitoimella olisi selkeämpi kuva, mitä palvelu sisältää ja mitkä ovat toimintatavat eri tilanteissa.

Työpajassa ideoitiin myös tiiviimpää yhteydenpitoa sosiaalityöntekijään päin esimerkiksi säännöllisellä kuvauksella perheen tilanteesta perhekuntoutuksen aikana salatun sähköpostin kautta. Näin sosiaalityöntekijä pysyisi paremmin ajan tasalla perheen tilanteesta ja kuntoutuksen etenemisestä, mutta ei kuormittuisi tiheään tulevista puheluista. Myös yhteissähköposti asiakkaan kanssa toimivalle työryhmälle nähtiin yhtenä vaihtoehtona ammatillisen yhteistyön parantamiseksi. Työpajaan osallistuneet näkivät lisäksi tärkeänä, että sosiaalityöntekijä välittäisi tiedon perhekuntoutuksesta muille perheen kanssa toimiville ammattilaisille, sillä usein eri ammattilaisilla ei ole tietoa perheen muista palveluista, eikä muilla kuin sosiaalityöntekijällä ole oikeutta jakaa tätä tietoa, ellei asiakas sitä itse tee. Työpajassa myös pohdittiin sitä, ettei asiakas usein osaa edes kuvata tukipalveluitaan, esimerkiksi perhekuntoutusta muille toimijoille, vaikka haluaisikin jakaa tietoa. Tätä ajatellen työpajassa ideoitiin pientä esitettä, jossa olisi tiiviisti tietoa perhekuntoutuksesta sekä yhteystiedot ja näitä esitteitä asiakkaat voisivat itse halutessaan antaa esimerkiksi muille perheen kanssa työskenteleville ammatillisille toimijoille tai muulle tukiverkostolle. Asiakasperheillä on usein myös epäselvää perhekuntoutuksen palvelun sisältö ja heidän kanssaan toimiva työryhmä, vaikka ne käytäisiinkin läpi aloituspalaverissa. Kuormittavassa elämäntilanteessa nämä kuitenkin usein unohtuvat tai jäävät asiakkaalle epäselviksi, joten tätä ajatellen työpajassa ideoitiin myös perheen omaa kirjaa, johon näitä perheeseen liittyviä asioita koottaisiin kootusti yksien kansien väliin.

Lisäksi työpajaan osallistuneet näkivät kehittymismahdollisuutena yhteistyön lisäämisen muiden Humanin perhekuntoutusyksiköiden välillä. Toisista yksiköistä voisi siirtää toimivia käytäntöjä arkeen, eikä kaikkia työkaluja, esimerkiksi lomakkeistoja, tarvitsisi jokaisen tehdä uudelleen. Säännöllinen yhteistyö lisäisi käsitystä muiden tavasta toimia, ja parhaimmillaan antaisi uusia ideoita myös oman toiminnan kehittämiseen.

Työpajassa syntyi lopuksi kaksi konkreettista ehdotusta kehittämistoimiksi, joiden avulla perhekuntoutusyksikkö lähtee kehittämään yhteensovittavaa ammatillista toimintaansa. Ensimmäisenä ehdotuksena on selkeän lomakkeiston muodostaminen eri ammatillisista toimijoista, jonka pohjalta perheen

tukitoimet kartoitetaan perhekuntoutuksen käynnistyessä raksi ruutuun -tyylisesti. Tämän tueksi muodostetaan perhekuntoutukseen muistilista, mitkä asiat on käytävä perheen aloittaessa läpi liittyen ammatilliseen yhteistyöhön. Toisena ehdotuksena on lyhyen, noin A5 kokoisen selkeän esitteen laatiminen perhekuntoutuksesta. Esite tulisi asiakkaille, tukemaan heidän tietoisuuttaan palvelusta sekä heidän jaettavaksi myös muille ammatillisille toimijoille. Esitteen tarkoitus on selkiyttää perhekuntoutuksen sisältöä, kertoa mistä voi saada lisätietoa ja sisältää yhteystiedot, jotta muut ammatilliset toimijat saavat tarvittaessa ja perheen luvalla myös yhteyden perhekuntoutukseen.

7 POHDINTA

7.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni tulosten pohjalta voidaan tehdä seuraavia johtopäätöksiä yhteensovittavan ammatillisen toiminnan osalta perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa. Yhteensovittava ammatillinen toiminta perhekuntoutusyksikössä on tällä hetkellä osin toimivaa, mutta kehitettävää on paljon. Yhteensovittavan ammatillisen toiminnan haasteita on tutkimukseni mukaan riittämätön tieto perhekuntoutukseen tulevan asiakasperheen tukitoimista, riittämätön tieto toisten ammatillisten toimijoiden palveluiden sisällöstä, sosiaalitoimen resurssipula ja eri toimijoiden kiire sekä riittämätön yhteistyö eri ammatillisten toimijoiden välillä. Perhekuntoutuksessa yhteistyötä haastaa se, että perhekuntoutuksen ohjaajat ovat aina joko sosiaalityöntekijän tai asiakkaan aktiivisuuden varassa tiedon jakamisessa. Vaikka yhteistyötä haluttaisiin tehdä, ei siihen aina ole mahdollisuutta, mikäli asiakas ei niin halua. Tämä johtaa usein päällekkäisiin toimiin eri ammattilaisten välillä, kun tietoa ei kyetä jakamaan. Päällekkäiset toimet saattavat olla myös ristiriidassa keskenään, kun yhteistä toimintatavoista ei sovita.

Päällekkäisten ammatillisten toimien vaikutukset ovat laajoja niin yksilön kuin yhteiskunnan näkökulmasta. Asiakkaalle päällekkäiset toimet voivat olla kuormittavia ja erilaiset toimintatavat aiheuttaa hämmennystä ja ristiriitaa. Yhteiskunnallisesti päällekkäiset ammatilliset toimet hukkaavat resursseja, heikentävät palvelun tehokkuutta ja tämän seurauksena myös tuloksellisuus kärsii. Myöskään yrityksen näkökulmasta käsin tämä ei ole palvelun laadun ja tuloksellisuuden kannalta optimaalista.

Onnistuessaan yhteensovittava ammatillinen toiminta voi tutkimukseni mukaan parantaa palvelun tehokkuutta ja näin lyhentää kuntoutusjakson pituutta, kun kuntoutus voidaan suunnitella ja toteuttaa tehokkaammin. Tämän seurauksena myös yhteiskunta saa taloudellista hyötyä, kun eri ammattilaiset eivät tee päällekkäisiä toimia ja kuntoutusjaksot ovat tehokkaampia. Toimiva yhteistyö on tärkeää myös asiakkaan näkökulmasta ja voi parantaa palveluiden mielekkyyttä, mahdollistaa mahdollisimman suuren hyödyn eri palveluista sekä selkiyttää asiakkaalle palveluiden kokonaiskuva. Joissain tapauksissa yhteensovittava ammatillinen toiminta voi olla myös lapsen kannalta pelastava tekijä. Eri ammattilaisten tietojen yhdistämisestä voi muodostua kokonaiskuva lapsen tilanteesta, joka mahdollistaa esimerkiksi lapsen sijoittamisen tilanteessa, jossa se on lapsen kannalta ainoa oikea ratkaisu.

Tutkimukseni tavoitteena oli kartoittaa myös yhteensovittavan ammatillisen toiminnan kehitysmahdollisuuksia perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa. Konkreettisia kehitystoimia muodostui kaksi, joiden pohjalta perhekuntoutusyksikkö lähtee seuraavaksi kehittämään yhteensovittavaa ammatillista toimintaansa. Ensimmäisenä tehtävänä on laatia lista ammatillisista toimijoista, jonka pohjalta perheiden tukitoimet kartoitetaan kuntoutusjakson alkaessa. Tämän tueksi muodostetaan muistilista perhekuntoutuksen ohjaajille asioista, jotka on käytävä aloituspalaverissa läpi. Toisena tehtävänä on esitteen laatiminen perhekuntoutuksesta. Esite on tarkoitettu asiakasperheille tukemaan heidän tietoisuuttaan palvelun sisällöstä, ja halutessaan perheet voivat jakaa esitettä eteenpäin muille ammatillisille toimijoille ja muulle tukiverkostolle. Esitteen tarkoitus on perhekuntoutuksen sisällön selkiyttäminen, kertoa mistä lisätietoa on saatavilla sekä perheen luvalla myös yhteistyön parantaminen eri ammatillisten toimijoiden välillä.

7.2 Tulosten tarkastelu

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, miten yhteensovittavaa ammatillista toimintaa voitaisiin toteuttaa parhaalla mahdollisella tavalla perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa. Tavoitteena oli kehittää yhteensovittavaa ammatillista toimintaa yksikössämme. Opinnäytetyössäni hain vastauksia kysymyksiin ”Mikä on yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilanne perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa?” ja ”Millaisia kehittymismahdollisuuksia yhteensovittavalle ammatilliselle toiminnalle on olemassa perhekuntoutuksessa?”.

Yhteensovittavan ammatillisen toiminnan tärkeys on huomioitu tänä päivänä laajasti. Jotta palvelua voidaan tuottaa onnistuneesti, on yhteistyö eri ammattilaisten välillä välttämätöntä. Palvelujärjestelmän haasteena on tänä päivänä palveluiden sirpaleisuus, avun saannin vaikeus ja perheiden monitkaiset ja haastavat ongelmat. (Perälä ym. 2012, 14; Sayed & Helminen 2017, 59.)

Teemahaastattelu antoi monipuolisen kuvan yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilanteesta perhekuntoutusyksikössä. Keskeisimmiksi haasteiksi yhteensovittavalle ammatilliselle toiminnalle nähtiin haastattelun mukaan liian vähäinen informaatio asiakasperheiden tilanteesta ja perheen taustoita kuntoutuksen alkaessa, eri toimijoiden tiedonpuute sekä liian vähäinen vuorovaikutus eri ammatillisten toimijoiden välillä. Perhekuntoutuksen käynnistyessä tieto perheen muista ammatillisista tukitoimista ei usein ole riittävää, ja tieto voi tulla ripotellen kuntoutuksen edetessä. Riittämätön tieto haastaa kuntoutuksen suunnittelua ja voi aiheuttaa päällekkäisiä toimia eri ammattilaisten välillä. Päällekkäiset toimet taas kuormittavat asiakasta, aiheuttavat hämmennystä ja ristiriitaa, sekä rasittavat palvelun tehokkuutta. Teemahaastattelussa esiin nousi eri ammattilaisten kiire työelämässä, sekä sosiaalitoimen resurssipula, jotka haastavat ammatillista yhteistyötä. Perhekuntoutuksessa päällekkäisten ammatillisten toimien käynnistämistä pyritään välttämään, mutta aina se ei ole mahdollista tiedon puutteen vuoksi. Haasteena nähtiin myös se, että perhekuntoutuksen työntekijät ovat aina joko asiakkaan tai sosiaalityöntekijän aktiivisuuden varassa yhteistyön osalta. Asiakkaan oma motivaatio on siis keskeisessä roolissa: mikäli asiakas ei ole motivoitunut kuntoutukseen, haluaa hän harvoin ohjaajia mukaansa muille tapaamisille eri ammattilaisten kanssa.

Opinnäytetyöni tutkimustulokset ovat hyvin linjassa myös aiempiin tutkimuksiin niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Yhteensovittava ammatillinen toiminta on välttämätöntä, jotta palvelua voidaan tuottaa onnistuneesti. Haasteita yhteensovittavalle ammatilliselle toiminnalle on aiempien tutkimusten mukaan liian vähäinen tiedon jakaminen, luottamuksen puute eri tahojen välillä sekä yhteistyön epäjohtamukaisuus. Haasteita tuottaa myös se, että jokainen ammattilainen tarkastelee tilannetta oman erityisosaamisensa kautta, ja asiakkaan tilanteen kokonaisuus voi jäädä huomaamatta. Jotta moniammatillisella yhteistyöllä on mahdollisuudet onnistua, on kommunikoinnin ja tiedon jakamisen oltava tehokasta ja avointa, sekä yhteisiä tapaamisia on oltava riittävästi. (Coates 2015, 3–7; Jose & Wetzler 2019, 328–335.) Teemahaastattelussa nousi esiin hyvin saman suuntaiset vastaukset. Haastatteluun osallistuneet kokivat, että tiedon jakaminen eri ammattilaisten välillä on tällä hetkellä liian vähäistä ja jokainen toimija toimii irrallaan toisistaan. Tämä vaikeuttaa asiakkaan tilanteen kokonaiskuvan hahmottamista, eikä kokonaisuus ole kenenkään hallussa. Yhteistyötä tulisi tehdä entistä tiiviimmin ja tehokkaammin, jotta eri palveluilla olisi mahdollisimman suuret mahdollisuudet onnistua tehokkaasti ja asiakkaalle niistä saatava hyöty olisi mahdollisimman suuri.

Oulussa käyttöön otettu yhteisövaikuttavuusmalli on kehitetty parantamaan yhteensovittavaa ammatillista toimintaa. Siellä yhteensovittavan ammatillisen toiminnan tärkeys on huomattu ja palvelujärjestelmän on todettu olevan sirpaleinen. Perheiden tukipalvelut ovat erillään toisistaan, eikä niiden yhteen liittäminen ole onnistunut. Yhteisövaikuttavuusmallin myötä varhaiskasvatuksen ja koulun toimijat sekä sosiaali- ja terveydenhuollon lapsi-, perhe- ja aikuispalvelut ovat muodostaneet tiiviimmän, hallintorajat ylittävän yhteistyöverkoston, jonka tavoite ja toimintatavat ovat yhteiset. Tämän myötä painopiste on siirtynyt varhaiseen tuentarpeen tunnistamiseen ja ammattilainen, jolla huoli herää, on vastuussa asian puheeksi otosta sekä lähiverkoston yhteistyön käynnistämisestä. Tärkeää on, että kaikki tarpeelliset tahot lähtevät liikkeelle yhdessä ja yhtäaikaisesti, huolimatta siitä missä avuntarve on huomattu. (Huttu 2021, 18–19.) Opinnäytetyöni tutkimustulosten mukaan tämä malli ei käytännössä kuitenkaan vielä näy, ainakaan yksityisen sektorin puolella. Yksityisen palveluntuottajan ja muiden ammatillisten toimijoiden välinen yhteistyö on usein puutteellista, eikä yhteistyöverkosto usein ulotu perhekuntoutukseen saakka. Näin ollen palvelu on vaarassa jäädä irralliseksi muista ammatillisista toiminnoista. Perhekuntoutukseen saapuu myös aiempaa enemmän perheitä, joiden tilanteet ovat päässeet kriisiytymään jo hyvin pahoiksi. Näissä tilanteissa kuntoutuksella ei usein ole edes edellytyksiä onnistua, vaan työskentely on kriisin hallintaa ja usein huostaanotto uhkaa olla ainoa jäljellä oleva vaihtoehto. Näin ollen palvelut eivät ole kyenneet siirtämään painopistettään varhaiseen tukeen, eikä apua ole saatu perheelle oikea-aikaisesti.

Opinnäytetyöni onnistui tavoittamaan sille asetetut tavoitteet ja tarkoituksen. Opinnäytetyössäni hain vastauksia kysymyksiin ”Mikä on yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilanne perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa?” ja ”Millaisia kehitysmahdollisuuksia yhteensovittavalle ammatilliselle toiminnalle on olemassa perhekuntoutuksessa?” ja ”Millaisia kehitysmahdollisuuksia yhteensovittavalle ammatilliselle toiminnalle on olemassa perhekuntoutuksessa?”. Tutkimustulosten mukaan yhteensovittava ammatillinen toiminta perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa on tällä hetkellä osin toimivaa, mutta kaipaa paljon kehittämistä. Kehittämismahdollisuuksia kartoitettiin toiminnallisessa työpajassa, josta syntyi kaksi konkreettista tuotosta, joiden avulla perhekuntoutusyksikkö lähtee kehittämään yhteensovittavaa ammatillista toimintaa. Nämä tuotokset olivat lomakkeisto perheiden tukitoimista ja muistilista työntekijöille aloituspalaverissa käytävistä asioista, sekä lyhyt esite perhekuntoutuksesta.

7.3 Oman toiminnan arviointi

Opinnäytetyöni eteni ennalta suunnitellussa aikataulussa kohtalaisen hyvin, ja olin jättänyt riittävästi liikkumavaraa eri toimintojen suorittamiselle. Tutkimukseni alkoi etsimällä luotettavia tutkimuksia aiheesta niin kotimaasta kuin kansainvälisesti. Haasteita tiedonhauulle tuotti kansainvälisen tiedon löytäminen perhekuntoutuksesta. Apua sain Tieto tärppi -ohjauksista, ja lopulta ohjauksen ja tutkimusteni mukaan totesin, ettei täysin vastaavaa palvelua suomessa toteutettavalle perhekuntoutukselle kansainvälisesti löydy. Hakuprosessin aikana sain kuitenkin kerättyä kattavasti kansainvälistä tutkimustietoa yhteensovittavasta ammatillisesta toiminnasta sekä yhteensovittavasta johtamisesta. Tutkimusten ja kirjallisuuden pohjalta muodostin työlleni teoriapohjan ja teoreettiseksi viitekehikseksi muotoutui yhteensovittava ammatillinen toiminta, yhteensovittava johtaminen ja perhekuntoutus osana perheiden palveluita.

Aikatauluista sopiminen hyvissä ajoin tutkimukseen osallistuvien kanssa oli tärkeää, jotta jokaiselle sopiva aika löydettiin tutkimukseni kannalta sopivaan aikaan. Ryhmähaastattelun alkuperäistä aikaa

jouduttiin muuttamaan kertaalleen osallistujien pakollisen menon vuoksi, mutta kaikille sopiva uusi aika löytyi kuitenkin sujuvasti. Niin haastatteluun, kuin toiminnalliseen työpajaan pääsivät osallistumaan kaikki suunnitellut henkilöt.

Menetelmällisiksi valinnoiksi tutkimukseni toteuttamiselle olin valinnut alun perin kaksi toiminnallista työpajaa. Ensimmäisessä oli tarkoitus kartoittaa perhekuntoutusyksikön ohjaajien ja esihenkilöiden kanssa yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilannetta perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa, toisessa pohtia yhdessä samalla kokoonpanolla yhteensovittavan ammatillisen toiminnan kehitysmahdollisuuksia. Ensimmäisen opinnäytetyöohjauksen jälkeen kuitenkin päädyin muuttamaan ohjaajan ehdotuksesta ensimmäisen työpajan esihenkilöille toteutettavaan ryhmämuotoiseen teemahaastatteluun, joka jälkikäteen ajateltuna oli järkevä valinta. Opinnäytetyöprosessini aikana perhekuntoutusyksikkö on ollut suurten muutosten alla, eikä alkuperäinen suunnitelma ohjaajien mukaan ottamisesta ollut mahdollista enää aineiston keräämisen aikana. Teemahaastattelu antoi kattavan kuvan yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilanteesta ja antoi hyvin vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, joten menetelmänä se oli oikea valinta. Koska perhekuntoutuksen ohjaajien mukaan ottaminen toiminnalliseen työpajaan ei onnistunut, sovimme yhdessä opinnäytetyön tilaajan kanssa sen toteutuksesta samalla kokoonpanolla, kuin ryhmämuotoisen teemahaastattelun. Työpaja toimi luonnollisena jatkumona teemahaastattelulle, ja ajallinen ero näiden kahden toteuttamiselle oli mielestäni sopiva.

Tutkimukseen osallistuvien rajaaminen ainoastaan esihenkilöille oli jälkikäteen ajateltuna myös järkevä valinta ajatellen koulutusohjelmaani, mistä olen valmistumassa. Esihenkilöiden haastattelu antoi laajan kuvan yhteensovittavan ammatillisen toiminnan nykytilanteesta perhekuntoutusyksikössämme juuri esihenkilön roolista katsottuna ja avasi myös hallinnollista näkökulmaa perhekuntoutusjakson alkaessa. Uskon myös hyödyn tilaajalle olleen näin suurempi, kun yhdessä esihenkilöiden kanssa muodostettiin selkeät kehitysaskleet yhteensovittavan ammatillisen toiminnan parantamiseksi. Opinnäytetyön hyöty ulottuu perhekuntoutuksen lisäksi myös perhetyöhön, johon tuloksia voidaan hyödyntää yhtä lailla. Tutkimukseeni osallistuneet esihenkilöt toimivat myös perhetyön puolella, joten näin työn tuloksia ja tuotoksia voidaan helposti siirtää ja hyödyntää myös perhetyön kentällä.

Ennen teemahaastattelun toteuttamista laadin haastattelun teemat ja rungon valmiiksi, peilaten niitä tutkimuskysymykseeni. Lisäksi muodostin itselleni tarkentavia lisäkysymyksiä. Koehaastattelun järjestäminen ei ollut mahdollista, sillä riittävästi aiheesta tietäviä koeosallistujia ei ollut saatavilla. Ajallisesti koehaastattelun järjestäminen olisi onnistunut, ja sen avulla olisin voinut tarpeen mukaan vielä tarkentaa teemojani oikeaan suuntaan. Tämän osalta otin siis riskin rungon toimivuudesta käytännössä ja sen tuottaman tiedon laajuudesta. Haastattelutilanne sujui kuitenkin suunnitelmien mukaan, eikä ongelmia ilmaantunut. Myös haastattelun tuottaman aineiston sisältöön ja laajuuteen olin tyytyväinen. Nauhoitetun haastattelun purkaminen yllätti minut työläydellään, mutta eteni lopulta jouhevasti. Ennen haastattelun purkua pohdin siihen tarkoitettujen ohjelmien hyödyntämistä, mutta niihin pintapuolisesti perehdyttyäni päätin toteuttaa purun itse manuaalisesti.

Toiminnallisen työpajan toteuttaminen alkoi valmisteluvaiheella. Työpajan tarkoitus oli kartoittaa yhteensovittavan ammatillisen toiminnan kehitysmahdollisuuksia perhekuntoutusyksikkö Niittykukassa. Valitsin Tulevaisuuden verstaas -menetelmän käytettäväksi työpajassa, ja se antoi selkeät raamit myös

työpajan sisällön eri vaiheille. Muodostin työpajaa varten valmiiksi Padletin pohjan, johon tulimme kirjaamaan työpajan aikana syntyneet ideat. Vaikka olin mielestäni suunnitellut työpajan sisällön ja kulun tarkasti, ilmaantui kuitenkin pieniä haasteita sitä toteuttaessa. Kävin kaikki tarvitsemani tavarat läpi etukäteen, mutta silti olin unohtanut post-it-laput matkasta. Olin ohjeistanut osallistujia ottamaan tietokoneet mukaan, jotta voimme käyttää Padletia työpajan aikana, mutta en ollut ottanut huomioon verkkoyhteyksiä. Onnekseni, paikan päällä oli ylimääräisiä post-it-lappuja käytettäväksi ja verkkoyhteys onnistui myös lopulta vierasverkon salasanan selvittämisen jälkeen. Mahdollista seuraavaa tutkimusta tehdessäni otan siis myös nämä asiat vielä tarkemmin huomioon. Itse työpajan kulku sujui rennosti keskustellen ja anti oli runsasta. Menetelmällisenä valintana toiminnallinen työpaja sopi mielestäni hyvin kehitysmahdollisuuksien kartoittamiselle ja sen tuotoksena syntynyt Padlet-pohja oli selkeä runko analyysin tekemiselle.

7.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Eettisyys ja luotettavuus ovat oleellinen osa laadullista opinnäytetyötä. On paljon toisistaan eriäviä näkökulmia siitä, kuinka laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tulisi arvioida. Vaikka laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella määrällisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa käytettyjen validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden avulla, on kuitenkin todettu, etteivät nämä termit ole parhaimpia arvioitaessa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Tuomi ja Sarajärvi (2011, 135–139) avaavat teoksessaan Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi lukuisia termejä, jotka tarjoavat näkökulmia laadullisen tutkimuksen luotettavuuden pohdintaan ja arviointiin. Nämä käsitteet liittyvät tutkimuksen uskottavuuteen, vastaavuuteen, siirrettävyyteen, varmuuteen, riippuvuuteen, vahvistettavuuteen, vahvistuvuuteen sekä puolueettomuuteen. (Jyväskylän yliopisto 2024.)

Luotettavuutta arvioitaessa on tarpeen pohtia, millä tavoin tutkimuksen luonne ja aihe voivat mahdollisesti vaikuttaa tutkimukseen osallistuvien vastauksiin. Vaikka emme tarkastelisikaan ilmiötä sosiaalisen konstruktionismin linssien läpi, on silti suositeltavaa muistaa kriittisyys tutkimustuloksia tarkasteltaessa ja miettiä mitä ja mistä ne todella kertovat. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Eettiset kysymykset laadullisessa tutkimuksessa ovat läsnä kaikissa tutkimuksen vaiheissa, aina aiheen valinnasta tulosten julkaisemiseen ja lopulta aineistojen arkistointiin. Kuitenkaan yksikään ohjeistus ei kykene antamaan valmiita vastauksia kaikkiin eettisesti vaativiin tilanteisiin. Ihmisiin liittyvissä tutkimuksissa eettisyys ilmenee käytännössä tilanteissa, joissa kohtaamme tutkittavat, ja erityisesti silloin, kun raportoimme tutkimustuloksista, jotka liittyvät heihin. Siksi merkittävää on se, miten tutkijat henkilökohtaisesti ja tutkimusryhmien jäseninä toimivat, miettivät eteen tulevia eettisiä haasteita ja tekevät niihin liittyvät päätökset jokaisessa tutkimuksen vaiheessa. (Vakimo 2010, 79–113; Guillemin & Gillam 2004).

Opinnäytetyöprosessin ajan palasin useaan kertaan tarkastelemaan ohjeistuksia tutkimuksen eettisyydestä, jotta se toteutuisi mahdollisimman hyvin työssäni. Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista, jota painotin niin etukäteen lähetetyssä infokirjeessä, kuin haastattelun ja toiminnallisen työpajan aikana. Pyysin tutkimukseen osallistuvilta kirjallisen suostumuksen osallistua tutkimukseen sekä henkilötietojen keräämiseen, sekä lähetin heille tietosuojailmoituksen. Varmistin lähiesihenkilöltäni sähköpostitse, tarvitseeko työni erillisen tutkimusluvan, jota ei tarvittu. Ryhmähaastattelun alussa

kävin tutkimukseen osallistuneiden kanssa läpi tutkimusprosessin vaiheet, sekä opinnäytetyöni tarkoituksen ja tavoitteen. Ryhmämuotoinen teemahaastattelu toteutettiin rauhallisessa tilassa, jotta luotamuksellisuus säilyy. Haastattelu nauhoitettiin, ja sen säilytyksessä otin huomioon tietoturvallisuuden salasanan muodossa. Äänitiedosto säilytettiin opinnäytetyöprosessin ajan, jonka jälkeen se tuhottiin tietoturvallisesti. Myös litterointi tapahtui turvallisessa ympäristössä ilman muiden läsnäoloa. Haastattelussa ei käytetty nimiä, ja aineiston analyysissä pelkistin aineistoa, jottei haastateltavat ole niistä tunnistettavissa. Myös toiminnallinen työpaja toteutettiin samassa rauhallisessa tilassa.

Tutkijan roolissa pyrin pysymään mahdollisimman neutraalina, jottei omat ajatukseni tai mielipiteeni ohjaa teemahaastattelun kulkua. Kiinnitin huomiota myös siihen, että haastattelutilanteessa hiljaisuudelle jäisi tarpeeksi tilaa. Tämä vaati itseltäni ponnisteluja, sillä kommentoin luontaisesti hyvin nopeasti ja herkästi toisen sanomaa. Pidin hiljaisuuden mahdollistamista kuitenkin tärkeänä, jotta haastateltava voi halutessaan vielä jatkaa puhumastaan aiheesta, eikä kommentointini vaihda aihetta liian aikaisin.

Tutkimuksen aikana pyrin mahdollisimman parhaalla tavalla kohtelevaan tutkimukseen osallistuneita henkilöitä yhdenvertaisesti ja pidin heiltä saatua tietoa arvokkaana. Pyrin tekemään tutkimukseni kunniottaen yritystämme ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti toimien rehellisesti, huolellisesti sekä tarkoin tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Työssäni käytetyt lähteet valitsin tarkoin, jotta teoriapohja on luotettava.

Haasteita tutkimukseni eettisyydelle ja luotettavuudelle asetti se, että olin tutkijana läsnä jokaisessa vaiheessa ja kehittämisen kohteena on oma työpaikkani. Oman työn tunteminen on ehdottomasti hyödyllistä tutkimuksen kannalta, mutta samalla on muistettava, etten kehitä työpaikkani toimintaa omien ajatusten pohjalta, vaan yhteistyössä tutkimukseen osallistuvien henkilöiden kanssa. Myöskään omat ennakkajatukset eivät saa ohjata esimerkiksi teemahaastattelun rungon rakentumista tai sen kulkua, vaan ne täytyi muodostaa tutkimuskysymyksiin nojaten. Analyysivaiheessa oli tärkeää palata useaan kertaan alkuperäiseen ilmaisuun, jottei oma tulkinta aiheesta ohjaa pelkistystä väärään suuntaan. Tutkimuksen aikana oli tärkeää reflektoida tekemiäni eettisiä valintoja ja perustellen kertoa niiden merkityksestä työlleni, uskon tämän lisäävän myös tutkimukseni läpinäkyvyyttä. Ajattelen, että kriittinen näkökulma omaa työtä kohtaan tulee lisäämään sen arvoa, ja myös helpottaa mahdollisten seuraavien aihetta tutkivien ratkaisuja.

7.5 Tutkimuksen hyödynnettävyys ja jatkokehittämissuositukset

Tutkimukseni aihe syntyi oman työpaikkani Humana Avopalveluiden tarpeesta. Aiheena yhteensovitava ammatillinen toiminta on hyvin ajankohtainen ja ajattelen työni olevan tärkeä osa palvelumme kehittämistä. Perhekuntoutusyksikkö on ollut suurten muutosten alla opinnäytetyöprosessini aikana, eikä sitä voitu toteuttaa täysin alkuperäisen suunnitelman mukaan. Pidimme prosessin ajan fokuksen työn tilaajan kanssa perhekuntoutusyksikön tulevaisuuden näkymissä, jotta työn hyödynnettävyys muutosten jälkeen olisi mahdollisimman suuri. Humana Avopalveluilla on useita perhekuntoutusyksiköitä Suomessa, joten työni hyödynnettävyys ulottuu myös muihin, kuin omaan yksikköni. Lisäksi työni antaa lisäarvoa myös perhetyön kentälle, johon tulokset ja tuotokset ovat yhtä lailla hyödynnettävissä.

Opinnäytetyöni tulosten ja tuotosten pohjalta perhekuntoutusyksikkö Niittykukka lähtee kehittämään yhteensovittavaa ammatillista toimintaansa aiempaa toimivammaksi. Tuotoksina syntyi kaksi konkreettista kehittämistoimea, joiden pohjalta palvelun kehittäminen alkaa. Myös itselleni opinnäytetyöprosessi on ollut antoisa ja opettavainen, sillä aiemman tutkimuksen tekemisestä on jo kulunut aikaa. Opinnäytetyön aikana oma ammattitaitoni on kehittynyt niin teoreettisen tiedon, kuin menetelmällisen osuuden myötä. Työelämässä työn kehittämisen osuus jää usein melko vähäiseksi, joten on ollut antoisaa keskittyä vain siihen opintovapaan aikana.

Jatkossa tutkimusta ja kehittämistyötä niin perhekuntoutuksen, kuin yhteensovittavan ammatillisen toiminnan osalta tarvitaan lisää. Haasteena perhekuntoutuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa on se, että siihen on usein käytetty varsin vähän tutkimustietoa. Lisäksi perhekuntoutuksen laintulkinnossa ja niistä johdetuissa käytännöissä on paljon epäyhtenevyyksiä ja monitulkintaisuutta, sillä lastensuojelulain soveltamiselle perhekuntoutuksen osalta ei ole laadittu suosituksia. Käsitteiden ja työmuotojen sisällön määrittelemisen ja palvelun yhdenmukaistaminen on tärkeää, jotta laatua, vaikuttavuutta ja asiakkaiden yhdenvertaisuutta saataisiin lisättyä. Yhteensovittava ammatillinen toiminta vaatii myös edelleen kehittämistä, sillä sen vaikutukset niin asiakkaan kuin yhteiskunnan näkökulmasta ovat merkittävät. Tutkimuksessani kävi ilmi, ettei eri ammatillisilla toimijoilla ole usein riittävää tietoutta muista palveluista ja niiden sisällöistä, joka hankaloittaa osaltaan moniammatillista yhteistyötä sekä asiakkaan sujuvaa palvelukokonaisuutta. Yhteistyötä eri ammatillisten toimijoiden välillä tulisi lisätä ja tietoutta palveluiden sisällöistä kehittää edelleen.

Tutkimuksessani kävi myös ilmi, ettei perheiden palvelut ole usein oikea-aikaisia. Perhekuntoutukseen saapuu yhä useammin perheitä, joiden tilanteet ovat päässeet kriisiytymään jo niin pahoiksi, ettei perhekuntoutuksella ole enää edellytyksiä onnistua ja huostaanotto uhkaa olla ainoa ratkaisu. Ennaltaehkäiseviä palveluita sekä palveluiden oikea-aikaista saamista perheille tulee kehittää jatkossa, jotta ne voivat toteutua parhaalla mahdollisella tavalla ja tarkoituksen mukaisesti. Perheiden tulisi saada apua ajoissa ja matalalla kynnyksellä, jotta tilanteet kotona eivät pääsisi kriisiytymään pahemmaksi ja apu olisi oikea-aikaista.

Yhteensovittavan ammatillisen toiminnan osalta kehitettävää perhekuntoutusyksikössämme olisi laajemminkin, kuin mihin tämän opinnäytetyön aikana pystyttiin. Lisäksi jatkossa kehitystyötä voisi tehdä yhdessä muiden Humanan perhekuntoutusyksiköiden kanssa, sillä palvelun yhdenmukaistaminen yrityksen sisällä olisi toimivaa myös tiiviimmän yhteistyön mahdollistamiseksi.

Työssä on käytetty seuraavasti tekoälyä:

ChatGPT 2024. Open AI. GPT 3.5. Käytetty tiivistämään pitkiä ulkomaisia artikkeleita, helmikuu 2024.

<https://chat.openai.com/>

ChatGPT 2024. Open AI. GPT 3.5. Käytetty apuna hakusanojen muodostamisessa kansainvälisen tutkimustiedon hakemisessa, helmikuu 2024. <https://chat.openai.com/>

LÄHTEET

Abikoff, Howard, Hechtman Lily, Klein, Rachel, Weiss, Gabrielle, Fleiss, Karen, Etcovitch, Joy, Cousins, Lorne, Greenfield, Brian, Martin, Diane & Pollack, Simcha 2004. Symptomatic improvement in children with ADHD treated with longterm methylphenidate and multimodal psychosocial treatment. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* 2004; 43: 802–811.

Alatalo, Marjo, Lappi, Katri & Petrelius, Päivi 2017. Lapsikeskeinen suojeleminen ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa, Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. Terveystieteiden tutkimuskeskus: Työpöytäkirja 21/2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 12.2.2024.

Araneva, Mirjam 2016. Lapsen suojeleminen. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Talentum Pro.

Bagdasaryan, Sofya 2005. Evaluating family preservation services: Reframing the question of effectiveness. *Children and Youth Services Review* 27 (2005) 615–635.

Barker, Edward, Oliver, Bonamy & Maughan, Barbara 2010. Co-occurring problems of early onset persistent, childhood limited, and adolescent onset conduct problem youth. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 2010; 51: 1217–1226.

Bezczky, Zoe, El-Banna, Asmaa, Petrou, Stavros, Kemp, Alison, Scourfield, Jonathan, Forrester, Donald & Nurmatov, Ulugbek 2020. Intensive Family Preservation Services to prevent out-of-home placement of children: A systematic review and meta-analysis. *Child Abuse & Neglect* 102 (2020) 1043.

Bronstein, Laura R. 2003. A model for interdisciplinary collaboration. *Social Work* 48:3, 297–306.

Cash, Scotty & Berry, Marianne 2003. The Impact of Family Preservation Services on Child and Family Well-Being. *Journal of Social Service Research*, Vol. 29(3) 2003.

Coates, Dominiek 2015. Working with families with parental mental health and/or drug and alcohol issues where there are child protection concerns: inter-agency collaboration. *Child and Family Social Work* 2017, 22, pp1–10. Commonwealth of Australia. *Child and Family Social Work*.

Colorafi, Karen & Evans, Bronwynne 2016. Qualitative Descriptive Methods in Health Science Research 9 (4): 16–25.

Elo, Satu & Kyngäs, Helvi 2008. The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* 62(1), 107–115.

Eyberg, Sheila, Nelson, Melanie & Boggs, Stephen 2008. Evidence-based psychosocial treatments for children and adolescents with disruptive behavior. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology* 2008; 37: 215–237.

Fattore, Toby, Mason, Jan & Watson, Elizabeth 2009. When Children are Asked About Their Well-being: Towards a Framework for Guiding Policy. *Child Indicators Research* 2 (1), 57–77.

Frick, Paul & Nigg, Joel 2012. Current issues in the diagnosis of attention deficit hyperactivity disorder, oppositional defiant disorder, and conduct disorder. *Annual Review of Clinical Psychology* 2012; 8: 77–107.

- Guillemin, Marilys & Lynn, Gilliam 2004. *Qualitative Inquiry* 10:2, 261–280. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1077800403262360>. 16.12.2023.
- Halme, Nina, Perälä, Marja-Leena & Laaksonen, Camilla 2010. Yhteistyöinterventioiden vaikuttavuus lapsiperhepalveluissa. Järjestelmällinen katsaus. <https://www.julkari.fi/handle/10024/80426>. 26.2.2024.
- Heino, Tarja 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämishjelmalle. Stakesin työpapereita 9/2008. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75318/T9-2008-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 1.2.2024.
- Heino, Tarja 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, Marjatta 2009. Lastensuojelun ytimessä. Yliopistopaino Oy, Helsinki.
- Heinrichs, Nina, Kliem, Sören & Hahlweg, Kurt 2014. Four-year follow-up of a randomized controlled trial of triple p group for parent and child outcomes. *Prevention Science* 2014; 15: 233–245.
- Hiitola, Johanna & Heinonen, Hanna 2009. Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Raportteja 46/2009. Helsinki: THL.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2010. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistokustannus.
- Hudziak, James, Achenbach, Thomas, Althoff, Robert & Pine, Daniel 2007. A dimensional approach to developmental psychology. *International Journal of Methods in Psychiatric Research* 2007; 16(S1): 16–23.
- Humana 2023. Humana Suomessa. Avopalvelut. Perhekuntoutus yksikössä. <https://www.humana.fi/avopalvelut/avopalvelut/perhekuntoutus-yksikossa/>. 18.1.2024.
- Hurtig, Johanna 2010. Lasten suojelua ja perheen kuntoutusta – lastensuojelullisen kuntoutuksen tavoitteet ja niiden saavuttaminen. Teoksessa Törrönen, Maritta & Pärnä, Katariina (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 237–249.
- Huttu, Tiina 2021. Oulun kaupungin yhteisövaikuttavuusmallissa perhe saa vankan tukiverkoston. *Kasvun tuki -aikakauslehti*, 1(2). <https://journal.fi/kasvuntuki/article/view/127610/76930>. 1.2.2024.
- Häggman-Laitila, Arja & Pietilä, Anna-Maija 2007. Lapsiperheiden terveyttä edistävä tuki ja sen lähtökohdat: Katsaus kehittämiskohteisiin ja jatkotutkimusaiheisiin. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 44(1). <https://journal.fi/sla/article/view/520/443>. 1.2.2024.
- Ilmarinen, Katja, Vuorenmaa, Maaret, Karvonen, Sakari, & Lammi-Taskula, Johanna 2023. Tyydyttämätön palvelutarve lapsiperheitä tukevissa sosiaalipalveluissa. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 60(1). <https://journal.fi/sla/article/view/109129/76657>. 1.2.2024.
- Isoherranen, Kaarina 2005. Moniammatillinen yhteistyö. WSOY, Vantaa.
- James, E. Alana, Slater, Tracesea & Bucknam, Alan 2014. *Action research for business, nonprofit & public administration. A tool for complex times*. California, USA. SAGE Publications, Inc.
- Jose, Anita & Wetzler, Scott 2019. Implementing a Provider Partnership to Improve Substance Abuse and Child Welfare Outcomes in Urban High-Needs Parents. *Families in Society*. Volume 100, Issue 3, July-September 2019, Pages 328–335. Sage Journals.

- Jyväskylän yliopisto 2024. Opettajankoulutuslaitos. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. <https://peda.net/jyu/okl/ko/ktka2010-laadulliset-tutkimusmenetelmat/klt/djm/demo-7/2tl>. 2.5.2024.
- Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina 2011. Kuntoutuksen perusteet. 5., uudistettu painos. Helsinki: WSOYPro.
- Kananen, Jorma 2014. Toimintatutkimus Kehittämistutkimuksen muotona. Jyväskylä. Suomen Yliopistopaino Oy-Juvenes Print.
- Kekoni, Taru, Mönkkönen, Kaarina, Hujala, Anneli, Laulainen, Sanna & Hirvonen, Jukka 2019. Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa Mönkkönen, Kaarina, Kekoni, Taru & Pehkonen Aini 2019. Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Gaudeamus Oy, Tallinna, 15–46.
- Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. <https://www.theseus.fi/handle/10024/141721>. 26.2.2024.
- Linnakangas, Ritva, Seppälä, Ullamaija, Suikkanen, Asko & Lehtoranta, Pirjo 2013. Monitoimijuus lapsen perhekuntoutuksessa. Teoksessa Laitinen, Merja & Niskala, Asta (toim.) 2013. 2.painos. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino.
- Littell, Julia 2001. Client participation and outcomes of intensive family preservation services. *Social Work Research*. Jun2001, Vol. 25 Issue 2, p103.
- Macvean, Michelle, Humphreys, Cathy, & Healey, Lucinda 2017. Facilitating the Collaborative Interface between Child Protection and Specialist Domestic Violence Services: A Scoping Review. *Australian social work*, 2018 VOL. 71, NO. 2, 148–161.
- Martel, Michelle, von Eye, Alexander & Nigg, Joel 2010. Revisiting the latent structure of ADHD. Is there a 'g' factor? *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 2010; 51: 905–914.
- Menting, Ankie, Orobio de Castro, Bram & Maathys, Walter 2013. Effectiveness of the Incredible Years parent training to modify disruptive and prosocial child behavior. A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review* 2013; 33: 901–913.
- Miller, Helena & Törrönen, Maritta. 2010. Arvostava ja aito kohtaaminen. Teoksessa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa, toim. Maritta Törrönen & Katariina Pärnä. Porvoo: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 67–87.
- Moffitt, Terrie, Arseneault, Lousie, Belsky, Daniel & Dickson, Nigel 2011. A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 2011; 108: 2693–2698.
- Määttä, Anne 2016. Palveluintegraatio ja moniasiakkaat sote-uudistuksessa. Teoksessa Niemelä, Jorma (toim.), Sote sosiaalisen kestävyuden vahvistajana (s. 51–76). (Diak Puheenvuoro 2). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Määttä, Anne 2018. Sosiaalinen kuntoutus ja yhteensovittavan johtamisen työskentelyprosessi. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Diak työelämä 13. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Ojasalo, Katri, Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2015. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Sanoma Pro Oy, Helsinki.
- Paatero, Heidi, Lehmijoki, Pentti, Kivekäs, Jukka & Ståhl, Tomi 2008. Kuntoutusjärjestelmä. Teoksessa Rissanen Paavo, Kallanranta Tapani ja Suikkanen Asko (toim.) 2008. Kuntoutus. 2.painos. Helsinki: Duodecim.

- Perälä, Marja-Leena, Halme, Nina, Hammar, Teija & Nykänen, Sirpa 2011. Hajanaisia palveluja ja toimiva kokonaisuus? Lasten ja perheiden palvelut toimialajohtajien näkökulmasta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti. Unigrafia, Helsinki.
- Perälä, Marja-Leena, Halme, Nina & Nykänen, Sirpa 2012. Lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhteensovittava johtaminen. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90893/THL_OPA019_2012web.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 29.1.2024.
- Poussa, Liisa, Lähdemäki-Pekkinen, Jenna, Ikäheimo, Hannu-Pekka & Dufva, Mikko 2021. Tulevaisuustaajuus. Käsikirja työpajan vetäjälle. Työpajamenetelmä toisenlaisten tulevaisuuksien rakentamiseen. Sitran selvityksiä 173. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2021/01/tulevaisuustaajuus-kasikirja-tyopajan-vetajalle.pdf>. 25.4.2024.
- Pärnä, Katariina 2010. Perhekuntoutus lasten ja perheiden palveluna. Teoksessa Törrönen, Maritta & Pärnä, Katariina 2010. Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 41–50.
- Rantanen, Irina & Soidinsalo, Henna 2022. Monialainen ja yhteensovittava johtaminen. Diakoniammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/783193/Soidinsalo_Rantanen.pdf?sequence=2. 29.1.2024.
- Rekola, Leena 2008. Sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamiseen vaikuttavia kehityssuuntia. Teoksessa Isoherranen, Kaarina, Rekola, Leena & Nurminen, Raija 2008. Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. WSOY, Helsinki, 9–25.
- Ristilehto, Seppo 2010. Huvituksen toiminnan käynnistyminen. Teoksessa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa, toim. Törrönen, Maritta & Pärnä, Katariina. Porvoo: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 55–65.
- Ryan, Joseph & Schuerman, John 2004. Matching family problems with specific family preservation services: a study of service effectiveness. *Children and Youth Services Review* 26 (2004) 347–372.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_1.html. 2.5.2024.
- Santalahti, Päivi, Sourander, Andre & Piha, Jorma 2009. Lasten mielenterveyspalveluiden käyttö. *Duodecim* 2009; 125: 959–964.
- Sayed, Terttu & Helminen, Jari 2017. Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.
- Schoemaker, Kim, Bunte, Tessa, Wiebe, Sandra, Espy, Kimberly, Dekovic, Maja & Matthys, Walter 2012. Executive function deficits in preschool children with ADHD and DBD. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 2012; 53: 111–119.
- Seppänen, Janne 2005. Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle. Tampere: Vastapaino.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2024. Ministeriö. Strategia. Megatrendit. Megatrendit vaikuttavat sosiaali- ja terveyspolitiikkaan. <https://stm.fi/megatrendit>. 17.5.2024.
- Suvisaari, Jaana & Manninen, Marko 2009. Käytöshäiriön ennusteeseen vaikutetaan parhaiten puuttamalla ongelmiin varhain. *Suomen Lääkärilehti* 2009; 64: 2459–2464.
- Tarver, Joanne, Daley, David & Sayal, Kapil 2014. Attention-Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD). An updated review of the essential facts. *Child: Care, Health and Development* 2014; 40: 762–774.

Tervo, Johanna 2024a. Ongelman määrittely työpajassa. Valokuva. 25.4.2024. Oulu: Johanna Tervon kokoelmat.

Tervo, Johanna 2024b. Työpajan eri vaiheiden dokumentointi Padletiin. Valokuva. 25.4.2024. Oulu: Johanna Tervon kokoelmat.

THL 2023. Lastensuojelun käsikirja. Perhekuntoutus. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>. 18.1.2024.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Tuomi, Jouni. & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11., uudistettu laitos. Vantaa: Hansaprint.

Tuominen, Tiina, Järvi, Katariina, Lehtonen, Mikko, Valtanen, Jesse & Martinsuo, Miia 2015. Palvelujen tuotteistamisen käsikirja. Osallistavia menetelmiä palvelujen kehittämiseen. Aalto-yliopiston julkaisusarja Tiede + Teknologia 5/2015. <https://aaltodoc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/e28a24d7-a962-4cc2-a147-fe286705f936/content>. 25.4.2024.

Vakimo, Sinikka 2010. Periaatteista eettiseen toimijuuteen: tutkimusetiikka kulttuurintutkimuksessa. Teoksessa Jyrki Pöysä & Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) Vaeltavat metodit. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Vilkka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Vilkka, Hanna 2021. Tutki ja kehitä. PS-kustannus, Jyväskylä.

Vuori, Miika, Tuulio-Henriksson Annamari, Sandelin, Iris, Nissinen, Heidi, & Autti-Rämö, Ilona 2016. Kelan monimuotoiseen perhekuntoutukseen ohjautuminen ja perheenjäsenten kuntoutustoiveet. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 2 | 2016. Juvenes Print, Helsinki.

Ward, Harriet, Brown, Rebekka & Hyde-Dryden, Georgia 2014. Assessing Parental Capacity to Change when Children are on the Edge of Care: an overview of current research evidence. Centre for Child and Family Research. Loughbrough: Loughbrough University.

Waris, Petra, Kulomäki, Tuula & Tani, Pekka 2011. Aspergerin oireyhtymä tytöillä ja naisilla. *Duodecim* 2011; 127: 1571–1577.

LIITE 1: TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Yhteensovittava ammatillinen toiminta perhekuntoutuksessa

1. Onko perhekuntoutukseen tulevan asiakasperheen tukiverkostot ennalta tiedossa perhekuntoutuksen henkilökunnalle?

- keneltä tieto tulee?
- onko se riittävän kattava?
- onko ennalta tulevalla tiedolla merkitystä perhekuntoutuksen suunnitteluun?

2. Millaisia tukitoimia perhekuntoutuksen asiakkailta yleisimmin on?

- perheen yhteiset tukitoimet, perheenjäsenten omat?
- ennaltaehkäisevät / korjaavat tukitoimet?

3. Esiintyykö perhekuntoutuksen aikana päällekkäisyyttä eri ammatillisten toimijoiden välillä?

- millä tavoin päällekkäiset toimet ilmenevät?
- onko osapuolilla tieto päällekkäisistä toimista?

4. Minkälaisia vaikutuksia mahdollisilla päällekkäisillä ammatillisilla toimilla on?

- perhekuntoutuksen näkökulmasta / asiakkaan näkökulmasta / muiden toimijoiden näkökulmasta?
- aiheuttaako päällekkäiset toimet jotain haasteita, tai onko siitä hyötyä?

5. Onko eri ammatillisten toimijoiden välillä yhteistyötä?

- kenen välillä yhteistyötä?
- kenen toimesta yhteistyö käynnistyy?
- millainen merkitys sillä on?